

Taalmeesters

5

Wonderwoorden voor taaltovenaars

Henk Huizenga

met tekeningen van
Egbert Koopmans

Bekadidact
.....

Stenvertblok

© 1999

Uitgeverij Bekadidact, Baarn

ISBN 90 262 0288 1

eerste druk, tweede oplage 2004

Omslag en basisvormgeving

LS Ontwerpers BNO, Groningen

Illustraties

Egbert Koopmans

Vormgeving

Annemiek Moormann, Dronten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Stenvertbloks Taalmeesters 5 en 6

Wonderwoorden voor taaltovenaars

Gevraagd: proefkonijnen voor hazenslaapjes

Wie gaat er vandaag naar de slager? Dat is de hamvraag.

Hoe moe mijn moeder moest zijn, heb ik pas later beseft.

Georgette als voornaam klinkt erg voornaam.

Dit zijn allemaal voorbeelden van zinnen met bijzondere woorden, wonderwoorden. Het zijn woorden waar een dierennaam in voorkomt of iets eetbaars, het gaat om trappen van vergelijking die anders gebruikt worden of woorden die je op twee manieren kunt uitspreken. Ze krijgen allemaal een bijzondere naam: dierenwoorden, etenswoorden, trapwoorden en klemtoonwoorden. Kinderen kunnen met de wonderwoorden allerlei bijzondere dingen doen: omkeren, splitsen, spiegelen, langer maken, korter maken, er een andere betekenis aan geven of zoeken naar kleuren, cijfers, plaatsen, tegenstellingen of muzieknoten. Ze kunnen spelen, goochelen en toveren met de taal. Kortom: *wonderwoorden voor taaltovenaars*. Zo worden kinderen de *taal meester*.

In *Taalmeesters 5 en 6* zijn kinderen op een creatieve manier met de taal bezig. Het gaat om taalspel: de speelse en verrassende kanten van taal. Het kan gewoon even tussendoor, een taalspelkwartiertje. Het gaat niet om goed of fout, maar om het plezier beleven aan taal, het ontdekken van bijzondere dingen. De inbreng van de kinderen wordt gehonoreerd. (Bijna) geen enkele fout, noch meervoud, maar altijd goed.

taalbeschouwing

Taalspel is een vorm van taalbeschouwing. Bij taalbeschouwing gaat het om nadenken over taal en taalgebruik. Alle kinderen bezitten een natuurlijk talent voor taalbeschouwing. Ze gebruiken het om de taal te leren. Met hun vermogen tot taalbeschouwing ontdekken ze bijzonderheden en regelmaat in de taal. Een kind van vier jaar weet dat je niet *wij loop* moet zeggen, maar *wij lopen*. Er is niemand die ze dat heeft geleerd, maar ze ontdekken zelf wat de regel voor het vervoegen van werkwoorden is.

Bij het onderwijs in taalbeschouwing moeten we aansluiten bij deze natuurlijke belangstelling van kinderen voor taal. We moeten onbewuste kennis en vaardigheid bewustmaken en kinderen de gelegenheid geven nieuwe dingen te ontdekken in taal.

Bij taalbeschouwing gaat het om het nadenken over:

- het taalsysteem
- het taalgebruik
- taalverschijnselen

Bij het taalsysteem valt te denken aan zaken als de klemtoon in woorden, de opbouw van woorden of eigenaardigheden in de spelling. Maar het gaat ook om de betekenis of de gevoelswaarde van woorden. Taalbeschouwing houdt zich ook bezig met het concrete taalgebruik: in welke situatie gebruik je welke woorden. Ook taalverschijnselen als vakta-len, groepstalen, dialecten of de manier waarop talen veranderen, kunnen aan de orde komen bij taalbeschouwing. Taalbeschouwing richt zich zowel op het herkennen van regelmaat als op het ontdekken van bijzonderheden en eigenaardigheden in de taal.

In *Taalmeesters 5 en 6* gaat het in eerste instantie om het ontdekken van eigenaardighe-den in onze taal. Woorden worden bekeken op een andere manier dan gebruikelijk. Zo is *verversen* een gewoon woord, maar als je ontdekt dat er twee keer de lettercombinatie *ver* in voorkomt, krijgt het iets bijzonders. *Ellende* en *gehannes* komen dagelijks voor, maar als je ziet dat in beide woorden een eigennaam verborgen zit, heeft dat wat bijzon-ders. *Klapzoen* en *volledig* worden keurig uitgelegd in het woordenboek, maar er staat niet bij dat het samengestelde woorden zijn waarvan de afzonderlijke delen een tegen-stelling vormen. In *Taalmeesters 5 en 6* gaat het juist om het speelse en eigenaardige in de taal.

Taalmeesters 5 en 6 en de kerndoelen

Het plezier beleven aan taal is natuurlijk een prachtige doelstelling. Maar plezier is altijd een beetje verdacht. Het mag wel, maar het moet het liefst ook een beetje nuttig en zin-vol zijn, want het gaat immers om onderwijs. Toch is het plezier beleven aan taal één van de algemene doelstellingen van het taalonderwijs. In de kerndoelen worden de algemene doelstellingen voor het taalonderwijs als volgt geformuleerd:

Het onderwijs in de Nederlandse taal is erop gericht dat de leerlingen:

- *vaardigheden ontwikkelen waarmee ze deze taal doelmatig gebruiken in situaties die zich in het dagelijks leven voordoen;*
- *kennis verwerven omtrent betekenis, gebruik en vorm van taal;*
- *plezier hebben of houden in het gebruiken en beschouwen van taal.*

Taalmeesters 5 en 6 mikt vooral op die laatste doelstelling: plezier hebben in taal. Dat lijkt hoog gegrepen, want taal is maar al te vaak saai: invullesjes over woorden die kinderen al wel kennen, maar nog niet goed kunnen schrijven, teksten met vragen die ze zelf nooit zouden verzinnen en stelopdrachten over onderwerpen waar je je vriendjes normaal niet mee lastig zou vallen. In *Taalmeesters 5 en 6* proberen we kinderen plezier te laten beleven in taal. Dat gebeurt op de volgende manieren.

- In de eerste plaats door de onderwerpen. Het gaat steeds om op een speelse en verrassende manier met taal bezig zijn. In elk Taalmeestersblok worden bijzondere woorden aan de orde gesteld.
- Door de zelfwerkzaamheid. Elk nieuw woord begint met een instructie, waarbij de kinderen ervaren wat de bijzonderheid is. Daardoor kunnen de kinderen in eigen tempo zelfstandig werken en hoeven ze niet in zo weinig mogelijk tijd zoveel mogelijk leerstof te verwerken.
- Door het ontbreken van strikte normen. Bij de Taalmeestersbloks is het kind vrij, er bestaan geen officiële normen en regels en het kind hoeft zich niets aan te trekken van woordenboeken en grammatica's. Er zijn wel antwoorden, maar bedenkt een kind zelf iets leuks, dan is dat ook goed.

Toch gaat het in *Taalmeesters 5 en 6* niet alleen maar om speels bezig zijn met onze taal. Kinderen doen ook veel kennis op over allerlei aspecten van de taal. Ze leren bijvoorbeeld hoe woorden in elkaar zitten, ze zijn bezig met rijm en beeldspraak. Ze verwerven spelenderwijs inzicht in de betekenis en vorm van taal. En dat is de tweede algemene doelstelling van het taalonderwijs.

Veel begrippen die in de uitwerking van de kerndoelen worden genoemd, komen in *Taalmeesters* op een speelse manier aan de orde:

- beeldspraak	- alliteratie
- letterlijk en figuurlijk taalgebruik	- rijm
- synoniemen	- tegenstellingen
- leestekens	- samenstellingen
- tegenwoordige en verleden tijd	- afleidingen
- sterke en zwakke werkwoorden	- lettergrepen
- enkelvoud en meervoud	- voorvoegsels
- achtervoegsels	- klankwerking

Taalmeesters 5 en 6 laat kinderen dus op een ongewone manier naar taal kijken. Zo stimuleren we de vaardigheid in taalbeschouwing van de kinderen. Dat is een vaardigheid die ze ook kunnen gebruiken bij spreken, luisteren, lezen en stellen. Als kinderen bijvoorbeeld een tekst moeten schrijven, zijn ze voortdurend aan het reflecteren. Ze gaan na of hun woordkeuze correct is, of de formulering duidelijk is, enzovoort. Dat zijn allemaal vormen van taalbeschouwing. Het ontwikkelen van de vaardigheid in taalbeschouwing levert dus indirect ook een bijdrage aan de algemene taalvaardigheid. Dus ook de eerste algemene doelstelling van het taalonderwijs komt bij *Taalmeesters* in beeld.

didactische aanpak

Iedereen doet aan taalbeschouwing. Midden in een gesprek zegt iemand opeens:

'Praatpaal, wat een gek woord eigenlijk. Die paal kan helemaal niet praten!' Ook kinderen zijn voortdurend bezig met taalbeschouwing. Ze zeggen tegen hun vriendjes en vriendinnetjes: 'Praat niet zo stom!' of 'Schelden is gemeen' en geven daarmee aan dat ze nadenken over taal en taalgebruik. Nu is niet iedereen even vaardig in taalbeschouwing. Sommigen kunnen gemakkelijker vanuit een andere invalshoek naar woorden kijken. Maar iedereen is in staat tot taalbeschouwing. Het taalonderwijs heeft de taak de natuurlijke vaardigheid van kinderen in het nadenken over taal te ontwikkelen. Dat kan het best door aan te sluiten bij de strategieën die kinderen hanteren als ze bezig zijn met taalbeschouwing. Het zijn voor een belangrijk deel dezelfde strategieën die kinderen ook gebruiken bij het leren van hun moedertaal. We onderscheiden zes verschillende taalbeschouwingsstrategieën.

1. analyseren

Hieronder verstaan we het uit elkaar halen van woorden, zinnen en teksten in losse elementen. In de Stenvertbloks *Taalmeesters 5 en 6* gaat het vooral om het analyseren van woorden in delen. Dat hoeven niet altijd betekenisvolle delen te zijn. In het woord *lakei* zit bijvoorbeeld de muzieknoot *la* en daarom noemen we het een doremiwoord.

2. relateren

Dit is het leggen van relaties tussen woorden of delen van woorden. Je moet bijvoorbeeld in het woord *autosport* een relatie leggen tussen de delen *auto* en *sport* om de betekenis te begrijpen.

3. vergelijken

Hierbij gaat het om het vaststellen van overeenkomsten en verschillen. Zo kun je in het woord *verversen* een overeenkomst in spelling constateren tussen de eerste twee lettergrepen, maar er is ook een verschil: in de uitspraak.

4. classificeren

Het gaat hier om het indelen in categorieën of klassen. In *Taalmeesters 5 en 6* is dat een activiteit die van kinderen niet zoveel gevraagd wordt, want alle woorden zijn al voor hen ingedeeld. Het classificeren is wel een vervolgactiviteit. Als de kinderen eenmaal bepaalde woorden kennen, kunnen ze zoeken naar nieuwe woorden van dezelfde categorie. Zo kunnen ze bijvoorbeeld zoeken naar nog meer woorden waar de naam van een dier in voorkomt.

5. generaliseren

Hieronder verstaan we het doen van een algemene uitspraak over taal die het karakter van een regel heeft. Bijvoorbeeld: als er *-tje* achter een woord staat, dan geeft dat aan dat het om iets kleins gaat. Zo'n regel hoeft niet altijd waar of volledig te zijn. Dat is in dit voorbeeld ook het geval, want *-tje* wordt ook heel vaak gebruikt om geringschatting uit te drukken. Generaliseren is een strategie die in *Taalmeesters 5 en 6* weinig voorkomt.

6. herstructureren

Het woord *volledig* is een vrij gangbaar Nederlands woord dat ongeveer de betekenis heeft van helemaal. Maar het kan gebeuren dat je ineens ziet dat het woord eigenlijk een soort tegenstelling bevat: *vol* - *ledig*. Je kijkt op een andere manier tegen het woord aan, je structureert de informatie op een andere manier. We noemen dat de strategie van het herstructureren.

De strategieën staan in volgorde van moeilijkheid. Er zit ook een hiërarchie in. Sommige strategieën sluiten andere strategieën in. Zo kun je pas classificeren als je overeenkomsten en verschillen hebt gesignaleerd tussen bepaalde woorden; classificeren sluit dus in feite de strategie van het vergelijken in. De hiërarchie gaat nog verder, want vergelijken doe je altijd op basis van kenmerken en die kun je te weten komen door te analyseren. In *Taalmeesters 5 en 6* moeten kinderen de taalbeschouwingsstrategieën veelvuldig toepassen bij het herkennen van bepaalde typen woorden. Beestenwoorden - woorden waar de naam van een beest in zit - kunnen de kinderen herkennen door de strategie van het analyseren toe te passen. Voor het herkennen van woorden met een tegenstelling - de onderstebovenwoorden - moeten de kinderen de strategie van het herstructureren gebruiken. Ook in de verschillende oefeningen en opdrachten moeten de taalbeschouwingsstrategieën worden toegepast.

Elk 'Woord' in *Taalmeesters 5 en 6* begint met een korte uitleg van een bepaald type woord. Aan de hand van een aantal voorbeelden wordt een typering of omschrijving gegeven van een woordsoort. Dit neemt steeds de linkerkolom van de bladzijde in beslag. Vervolgens moeten de kinderen in een oefening met het nieuw ontdekte type woorden aan de slag.

Er komen verschillende soorten oefeningen voor:

- het herkennen van woorden in verhalen, gedichten of speurpuzzels
- het op een afwijkende manier noteren van woorden
- het samenstellen van woorden
- het invullen van woorden in een zin

Ook wordt er regelmatig aandacht gegeven aan de betekenis van woorden. Soms krijgen de leerlingen ook opdrachten waarbij ze zelf een korte tekst moeten schrijven.

zelfstandig werken

Taalmeesters 5 en 6 is zo opgezet dat kinderen er zelfstandig mee kunnen werken. De instructie staat in het werkblok. Uitleg door de leerkracht is niet nodig. Het eerste antwoord van een oefening staat meestal voorgedrukt, zodat de kinderen ook hieruit kunnen afleiden wat de bedoeling van de oefening is. Als kinderen desondanks een bepaalde

opdracht niet kunnen maken, kunnen ze het antwoordenboekje raadplegen. Het gaat bij *Taalmeesters 5 en 6* immers in de eerste plaats om het op een speelse manier bezig zijn met taal, niet om genormeerde toetsen.

Het is handig als er in de klas een goed schoolwoordenboek aanwezig is, zoals het *Van Dale Basiswoordenboek Nederlands*. De kinderen kunnen hierin de betekenis van onbekende woorden opzoeken en het bovendien gebruiken als bron voor het verzamelen van bepaalde woordtypen.

Achter in elk blok is een vorderingenoverzicht opgenomen. Hierop kunnen de leerlingen aangeven welke bladen ze gemaakt hebben. U kunt het ook gebruiken als een planningsformulier en aangeven welke bladen en in welke volgorde de leerling deze moet maken. Aan het einde van deze toelichting zijn nog aparte registratieformulieren opgenomen waarop u kunt bijhouden wat de vorderingen van de leerlingen zijn. Deze bladen kunnen voor eigen gebruik vrij gekopieerd worden.

leerstofordening

De leerstof is geordend naar moeilijkheidsgraad. Daarbij is uitgegaan van de eerdergenoemde taalbeschouwingsstrategieën. De wonderwoorden waarvoor een relatief eenvoudige strategie nodig is, zijn het eerst opgenomen. Ook is rekening gehouden met de moeilijkheid van de woorden wat betreft betekenis.

doelgroep

Taalmeesters 5 en 6 is bedoeld voor groep 7 en 8. De bloks zijn vooral geschikt voor kinderen die plezier beleven aan taal. Dat zijn echter niet alleen de taalgevoelige of begaafde leerlingen. Ook kinderen die gemiddeld presteren en zelfs taalzwakke kinderen vinden *Taalmeesters* vaak plezierig en uitdagend. Ze zijn er misschien wat langer mee bezig en snappen niet alle woordspelingen, maar door het speelse karakter van *Taalmeesters* kunnen ze toch veel positieve ervaringen opdoen met taal.

gebruiksmogelijkheden

Taalmeesters 5 en 6 is te gebruiken naast elke taalmethode. Het biedt veel onderwerpen die je in de meeste taalmethodes niet tegenkomt. In elk geval is de naamgeving van de verschillende soorten woorden uniek. De bloks zijn opgezet voor zelfstandig werken, waarbij alle kinderen in eigen tempo aan de slag gaan. De bloks kunnen dus heel goed ingezet worden in het kader van gedifferentieerd taalonderwijs. Ze zijn goed te gebruiken als extra stof voor de snellere leerlingen, maar ook voor differentiatie naar belangstelling. Daarnaast kan *Taalmeesters* ook klassikaal gebruikt worden. Daarbij kan het volgende lesmodel, dat afgeleid is van het directe instructiemodel, gehanteerd worden.

Instructiemodel Taalmeesters 5 en 6 bij klassikaal gebruik

instructie

U kunt hiervoor gebruikmaken van de instructie uit het leerlingenblok, eventueel aangevuld met enkele andere voorbeelden.

- Zet een aantal bijzondere woorden op het bord en vraag de kinderen of ze iets bijzonders zien.
- Stimuleer de taalbeschouwingsstrategieën door vragen en opmerkingen als:
 - haal de woorden eens uit elkaar
 - zie je iets dat in alle woorden hetzelfde is
 - let even niet op de betekenis van de woorden
 - let eens op het begin en het eind van de woorden
 - let op de volgorde van de letters
- Formuleer duidelijk wat er voor bijzonders met de woorden aan de hand is.
- Verklaar de naam van het wonderwoord.
- Vraag of de kinderen nog meer voorbeelden weten.
- Ga waar nodig kort in op de betekenis of het normale gebruik van het woord.

begeleide inoefening

- Laat de leerlingen de eerste oefening of het eerste gedeelte van de oefening maken.
- Ga na of het de leerlingen duidelijk is wat er van hen verwacht wordt.
- Doe eventueel hardop denkend onderdelen van de opdracht voor.
- Controleer of alle leerlingen de oefeningen kunnen maken.

- Bespreek problematische zaken.
- Verklaar waar nodig de betekenis van woorden.

individuele verwerking

- Laat leerlingen elkaar helpen.
- Laat moeilijke gevallen overslaan, zorg voor succeservaringen.
- Geef vervolgoopdrachten voor snelle leerlingen.
- Stimuleer eigen taalcreativiteit.

terugkoppeling

- Laat de leerlingen de antwoorden met behulp van het antwoordenboek controleren.
- Laat lacunes, overgeslagen woorden, enzovoort aanvullen.
- Geef aandacht aan originele vondsten.

Elementen uit dit lesmodel kunnen ook van belang zijn als leerlingen zelfstandig werken en nog problemen ondervinden bij bepaalde oefeningen.

vervolgactiviteiten

Taalmeesters bevat voor een belangrijk gedeelte gesloten opdrachten. Deze zijn moeilijk uit te breiden met allerlei open opdrachten. We geven een aantal suggesties:

- verzamel nieuwe wonderwoorden
- maak een verhaaltje of gedicht met een aantal wonderwoorden
- maak een wonderwoordenkwartet
- maak een wonderwoordenkruiswoordpuzzel of woordzoeker
- maak je eigen wonderwoordenboek, een boek met alleen maar wonderwoorden
- maak een klassenwonderwoordenboek
- zoek in de atlas op waar bijzondere plaatsnamen liggen (plaatswoorden, dierenplaatswoorden, lijfplaatswoorden)
- probeer nog meer bijzondere plaatsnamen te vinden (kleurenplaatswoorden, naamplaatswoorden, telplaatswoorden)
- maak een wonderwoordenkaart van Nederland met daarop de bijzondere plaatsnamen
- maak sommen met cijferwoorden (alleen voor getallen tot en met elf)

ten slotte

Een groot aantal bladen uit *Taalmeesters 5 en 6* is in de praktijk uitgetoetst. Veel leerlingen hebben er met plezier aan gewerkt. Hun opmerkingen en suggesties zijn verwerkt in de huidige blokken *Taalmeesters*. Voor opmerkingen en suggesties houden we ons altijd aanbevolen.

literatuur

Battus, *Oppeerlandse taal- en letterkunde*, Querido, Amsterdam.

Beernink, R., *Nederlandse taal. Handreiking bij de kerndoelen*, SLO, Enschede.

Dekkers, P., *Driehonderd maal taal*, Zwijsen, Tilburg.

Van Dale Basiswoordenboek van de Nederlandse taal, EPN, Houten.

Huizenga, H., *Taalbeschouwing & Didactiek*, Wolters-Noordhoff, Groningen.

Nijmeegse Werkgroep Taaldidactiek, *Taaldidactiek aan de basis*, Wolters-Noordhoff, Groningen.

Veenman, S., e.a., *Effectieve instructie en doelmatig klasmanagement*, Swets & Zeitlinger, Amsterdam/Lisse.

Welling, J., *Rijwielhandel Fiets van Aad en andere taalcuriosa*, M & P, Weert.

Welling, J., *Wasserij Stoomtrein en andere taalcuriosa*, M & P, Weert.

Welling, J., *Taxibedrijf Antiloop en andere taalcuriosa*, M & P, Weert.

Welling, J., *Topotaal. Zin en onzin met Nederlandse plaatsnamen*, M & P, Weert.

Registratie Groep

.....

	Taak	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Naam kind											
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												
13												
14												
15												
16												
17												
18												
19												
20												
21												
22												
23												
24												
25												
26												
27												
28												
29												
30												
31												
32												

[illegible]

Taalmeesters

5

Wonderwoorden voor taaltovenaars

Leerlingenblok

Henk Huizenga

met tekeningen van
Egbert Koopmans

Bekadidact
.....

Stenvertblok

Leerlingenblok

© 1999

Uitgeverij Bekadidact, Baarn

ISBN 90 262 0282 2

eerste druk, tweede oplage 2004

Omslag en basisvormgeving

LS Ontwerpers BNO, Groningen

Illustraties

Egbert Koopmans

Vormgeving

Annemiek Moormann, Dronten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

't Overzicht Leerlingenblok

1	Cijferwoorden	6	12	Wisselwoorden	36
2	Naamwoorden	10	13	Omkeerwoorden	38
3	Rijmwoorden	14	14	Kleurwoorden	40
4	Stapelwoorden	16	15	Onderstebovenwoorden	44
5	Lijfwoorden	18	16	Beestenwoorden	46
6	Spiegelwoorden	22	17	Medeklinkerwoorden	50
7	Klankwoorden	24	18	Kettingwoorden	52
8	Etenswoorden	28	19	Dubbelwoorden	54
9	Langwoorden	30	20	Plaatswoorden	56
10	Klinkerwoorden	32	21	Vreemde woorden	60
11	Lijfplaatswoorden	34	22	Dierenplaatswoorden	62
				Hoe ver ben je?	64

Woorden

*kattebelletje - hinkepinken - hardnekkig -
wissewasje - hutjemutje - schorriemorrie*

Dat zijn allemaal Nederlandse woorden.
Je hoort ze niet elke dag. Maar als je goed
oplet of eens in een woordenboek
snuffelt, kom je heel wat van die vreemde
woorden tegen.

Sommige woorden lijken heel gewoon,
maar als je er op een speciale manier
naar kijkt, dan zie je iets bijzonders. Dit
werkblok gaat over vreemde, gekke,
merkwaardige en ongewone woorden in
de Nederlandse taal:

*Mooie woorden en maffe woorden
stopwoorden en doorrijwoorden
werkwoorden en luie woorden
invoegwoorden en uitvoegwoorden
vraagwoorden en alles-al-weetwoorden*

Je kunt zelf woorden ontdekken of vreemde zinnen bedenken.

Je mag woorden invullen en doorstrepen, je mag voorin
beginnen of middenin, je mag de juf of de meester om hulp
vragen of alles zelf uitzoeken. Alles mag!

Als je iets niet weet, mag je gewoon in het antwoordenblokje
kijken.

Je kunt ook alle antwoorden overschrijven, dan ben je lekker snel
klaar en heb je alles goed.

Maar je krijgt dan geen 10, want dit werkblok gaat over woorden
en niet over cijfers.

En vergeet niet:

*Goochelen met woorden en toveren met taal
is echt niet moeilijk; je kunt het allemaal.*

*En het mooiste toverstokje dat ik ken
is doodgewoon je eigen pen.*

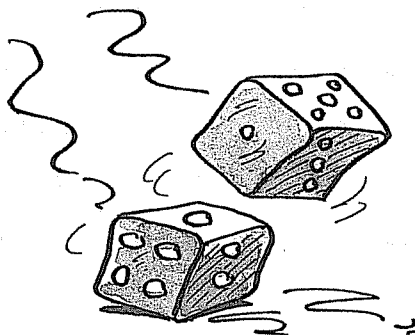
We hebben in onze taal tien cijfers en
ontelbaar veel getallen: n, twee, drie,
honderd, duizend, miljoen. En zo kunnen
we nog wel even doorgaan.

Maar er bestaan ook cijferwoorden:
*ri*VIER, *verw*ACHTen.

Je kunt ze ook anders schrijven:
*ri*4, *verw*8en.

We noemen het *cijferwoorden*.

① Gooi met twee dobbelstenen een cijferwoord als *7sprong*
of *2kamp*.

<i>daagse</i>	<i>hoek</i>
<i>baansweg</i>	<i>tonig</i>
<i>sprong</i>	<i>ling</i>
<i>mijlslaarzen</i>	<i>wieler</i>
<i>kantig</i>	<i>dehands</i>

Bijvoorbeeld:

vierdaagse

eentonig

driehoek

driesprong

driewieler

viifkantig

drieling

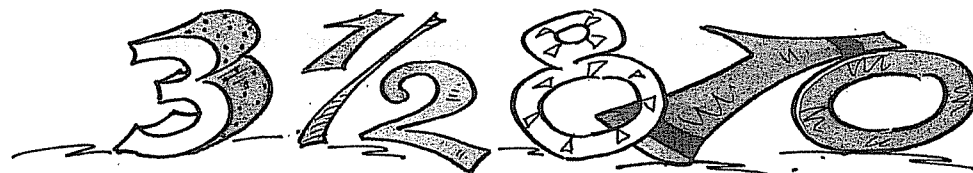
tweedehands

vierbaansweg

zevenmijlslaarzen

2 Schrijf deze woorden als cijferwoorden.

vannacht

vann8

zegevieren

zege444

kwartel

$\frac{1}{4}$ el

eendrachtig

1drachtig

vereenzelvigen

ver1zelvigen

hoogachtend

hoog888d

verachten

ver8en

halfslachtig

$\frac{1}{2}$ slachtig

Batavier

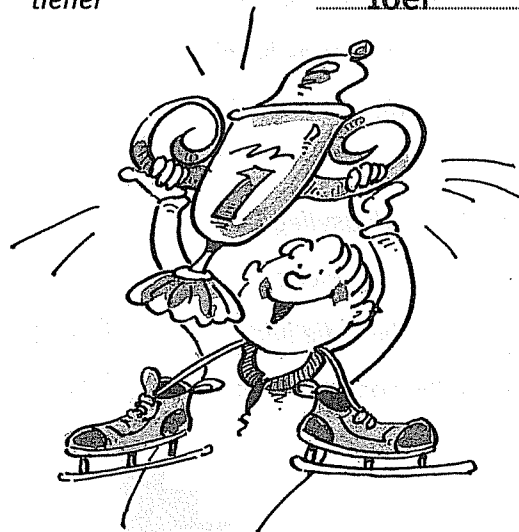
Bata4

tiener

10er

verdrietig

ver3tig

Cijferwoorden

3 Schrijf de cijferwoorden uit het volgende gedichtje voluit.

1 1zaam 1dje

een eenzaam eendje

1 1dje uit het Drentse 1

Een, eendje, Een

voelde zich zo 1zaam en all1.

eenzaam, alleen

Zij trok haar beste 2djas aan

tweedjas

en is onverw8 op weg gegaan.

onverwacht

Algauw ontmoette zij twee luizen

afkomstig uit de plaats 4huizen.

Vierhuizen

Ze kwamen uit een 2derangs hotel

tweederangs

en kropen bij het 1dje in haar vel.

eendje

Samen met twee 1dagsvliegen

konden zij gerief'lijk wiegen.

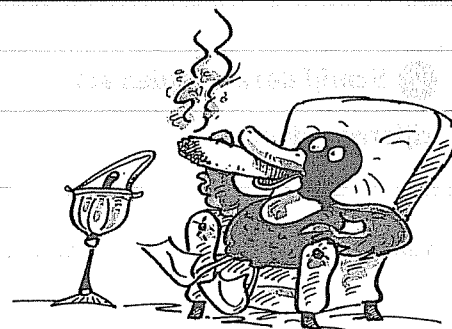
eendagsvliegen

In 3bergen sprak het 1dje luid:

Driebergen, eendje

"Zeg bez3gen jullie soms de kluit?"

bedriegen

Ik voel mij nog erg all1,

stap maar uit, ga ergens anders h1."

In 4akker trof zij toen vier stieren

en ging met hen haar vrijheid 444.

Ze rookten ook een 2dehands sigaar

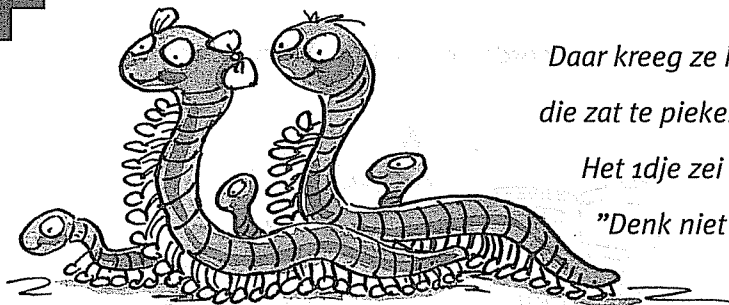
en waren niet voor 666 klaar.

Het 1dje ging toch weer op zoek

en kwam toen bij een 5er in 5hoek

Daar was een 6sie van een kikkerband,
ze kwaakten luid daar vol temperament.

Het 1dje voelde zich nog wat naar
en vloog toen door naar 7aar.

Daar kreeg ze kennis aan een geit
die zat te piekeren over 1zaamheid.

Het 1dje zei hem weldoord8:

"Denk niet dat ik je niet 8,

Integendeel, ik ben je zeer geg,
maar hier scheiden onze wegen.

Van de 8erhoek ga ik naar ghuizen,
desnoods met acht of negen luizen.

Want 1zaamheid heerst wijd en zijd.

Het spijt me, 'k moest dat even kwijt."

Zij heeft de deur toen dichtgesmeten
en vloog toen snel naar 10gemeten.

Bij 1oeke, een 1000poot

ontmoette zij haar echtgenoot.

Het was een 11je en hoe fijn

zij vormden samen een dozijn.

eenzaamheid

eendje, weldoordacht

acht

genegen

Achterhoek, Negenhuizen

eenzaamheid

Tiengemeten

Tineke, duizendpoot

elfje

Er zijn woorden in het Nederlands waarin

een naam verborgen zit:

hansworst *kriskras* *pimpelpaars*

rikketik *viezerik* *beton*

robbedoes *flipperkast*

Dat zijn dus *naamwoorden*.

In sommige plaatsnamen is ook een naam te vinden:

Abcoude *Elspeet*

Marken *Julianadorp*

① Kleur de naamwoorden die in het gedicht staan.

De *keeshond*

Er was een *keeshond* in *Klaaswaal*
die kon zingen als een nachtegaal.

Zijn blaf klonk werk'lijk magistraal!

Zijn familie was helaas niet muzikaal.

Hij had een oom in *Barendrecht*,
die zong toch zo *verschrik'lijk* slecht.

Het was een onbeschaafde *bullebas*
bij wie geen nootje zuiver was.

In **Pieterburen** zat een achterneef,

wiens talent behoorlijk achterbleef.

Hij zong wel luid en fanatiek,
maar bezat beslist geen stemtechniek.

En tante Loes uit **Willemstad**

die altijd last van trillers had,

leek het meest nog op een **snelkookpan**.

Zij maakte er beslist een **janboel** van.

Bij een concertje in **Hansweert**

ging het helaas met onze hond verkeerd.

Tijdens een **aria** met veel gekweel

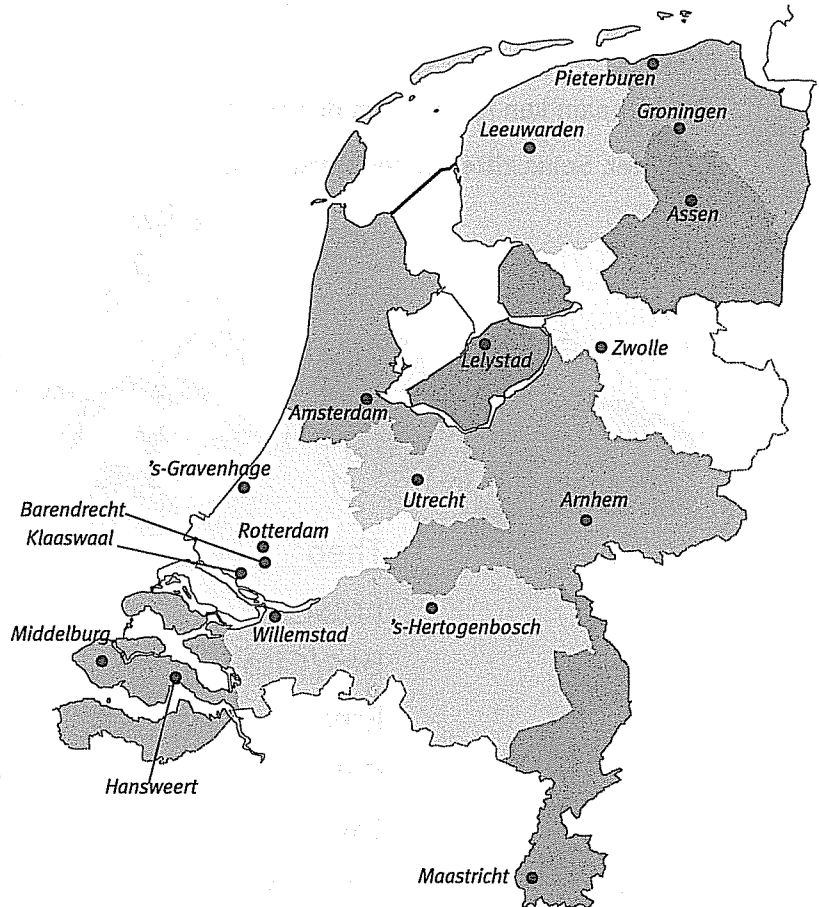
schoot hem een brokje in de keel.

Zijn stem klonk nu opeens veel minder fraai,

hij leek een beetje op een schorre kraai.

Toen floot hij maar een droef en somber lied:

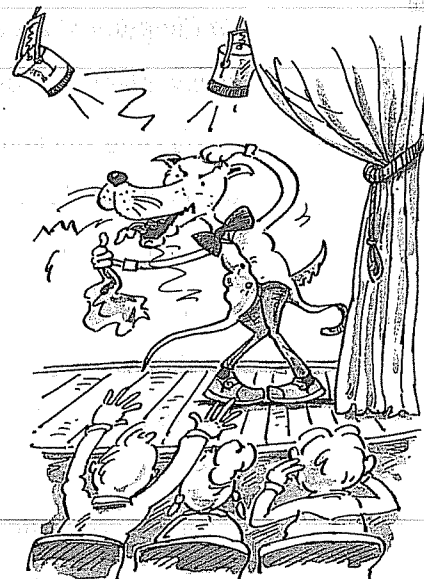
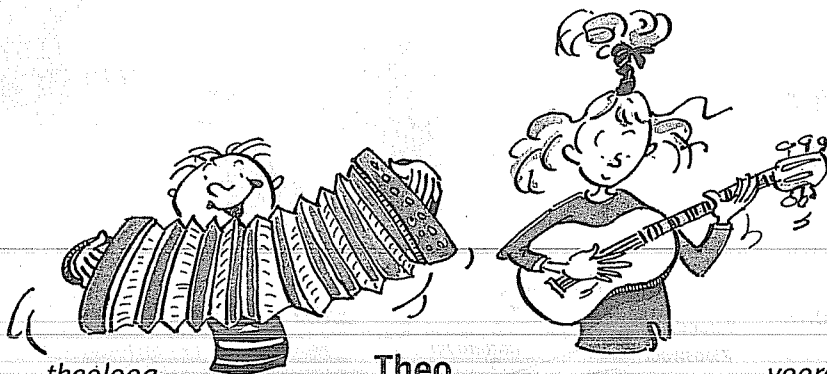
zo werd de **keeshond** zielepiet.

Naamwoorden

② In sommige woorden zit de naam wat meer verborgen. Zo zit in het woord *theater* de naam *Thea* en in *accordeon* zie je de naam *Cor*.

Welke naam kun je vinden in de volgende woorden? Schrijf die erachter. Soms zitten er zelfs twee of drie in!

theoloog

Theo

vooronder

Ron

ernstig

Ernst

lotto

Lot/Otto

basgitaar

Bas/Gita

stellage

Stella/Ella

ernaast

Erna

piano

Pia/Ian

zeerob

Rob

bellen

Ellen

tomaten

Tom

techniek

Niek

gehannes

Han/Hannes/Anne

bloes

Loes

flipperkast

Flip

benzine

Ine/Ben

3 Sommige namen komen ook als gewoon woord voor. *Koen* is een naam, maar *koen* is ook een ander woord voor dapper. Vul de goede naam in.

Kies uit:

Roos

Job

Wil

Ernst

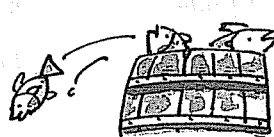
Klaar

- 1 Ernst is altijd serieus.
- 2 Job heeft een nieuwe baan.
- 3 Klaar heeft haar werk af.
- 4 Roos is vandaag wat prikkelbaar.
- 5 Waar een Wil is, is een weg.

4 Vul deze namen ook in.

Grietje - Arend - Rietje - Luit - Leen - Ton - Bas

Violet - Jaap - Ton - Job - Klaas - Jack

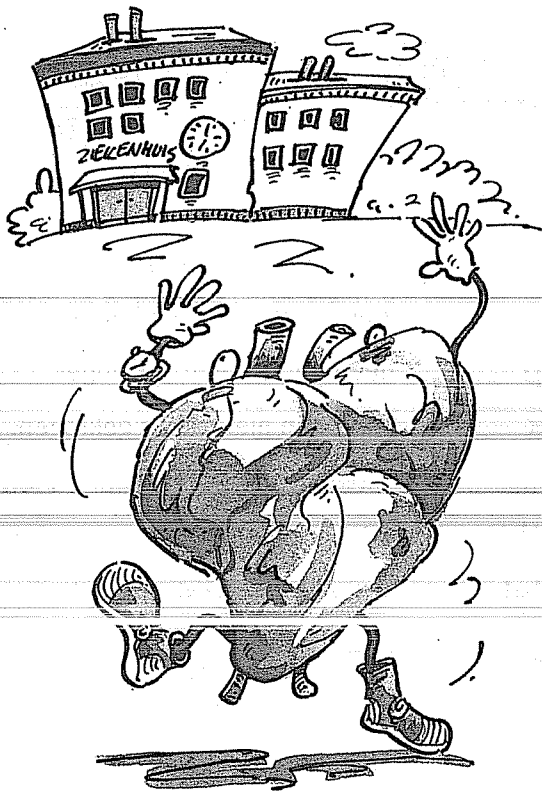
- 1 Bas is tenor.
- 2 Ton koopt een vat haring.
- 3 Ton won honderdduizend gulden.
- 4 Jaap heeft een snee in z'n vinger.
- 5 Jack heeft een nieuwe jas gekregen.
- 6 Klaas speelt morgen voor Zwarte Piet.
- 7 Rietje drinkt graag ranja.
- 8 Violet ziet groen en geel van nijd.
- 9 Luit speelt gitaar.
- 10 Arend heeft een haviksneus.
- 11 Leen koopt nooit een boek.
- 12 Grietje heet het meisje van mijn broer.

Woorden kunnen op elkaar rijmen: niets

rijmt op fiets en rijm rijmt op slijm.

Soms vind je binnen n woord ook rijm:

haketakken, rikketik, holderdebolder.

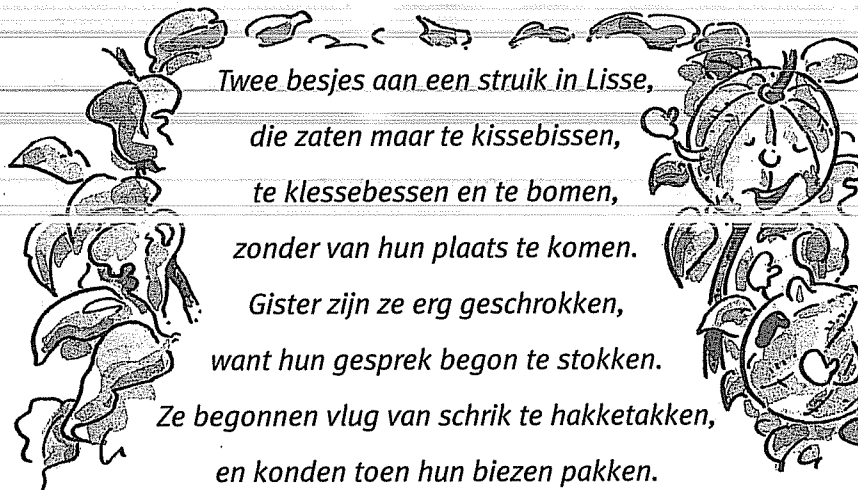

We noemen zulke woorden
rijmwoorden.

① Welke rijmwoorden kun je ervan maken?

spek	jokke	haai	slomp	snoeze	bessen
ram	kakker	lak	bam	romp	haas
baai	klesse	paas	nek	brok	poes

jokkebrok	paashaas
klessebessen	rompslomp
snoezepoes	haaibaai
rambam	speknek
kakkerlak	

Twee besjes aan een struik in Lisse,

die zaten maar te kissebissen,

te klessebessen en te bomen,

zonder van hun plaats te komen.

Gister zijn ze erg geschrokken,

want hun gesprek begon te stokken.

Ze begonnen vlug van schrik te haketakken,

en konden toen hun biezen pakken.

2 Wat betekenen de rijmwoorden?

Trek een lijntje tussen de woorden die bij elkaar horen.

hittepetit	nietsnut
slampamper	bedrijvig vrouwtje
rompslomp	groep denkers
hakketakken	zacht lawaai
denktank	gedoe
geroezemoes	beetje ruziemaken

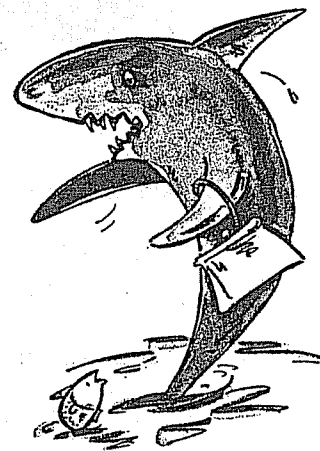
Nog meer rijmwoorden

abacadabra	janneman
harrewarren	kersvers
handstand	lellebel
handjecontantje	picknick
hieperdepiep	retteketet
honnepon	rinkeldekinkel
hoteldebotel	scheenbeen
hotemetoot	snoezepoes
huppeldepup	tierelier
hutjemutje	tingeling

3 Vul de goede rijmwoorden in.

rompslomp - kersvers - apegapen - haaibaai - ietsiepietsie

- 2 Is een haaibaai gehaaiders dan een feeks?
- 3 Is een ietsiepietsie meer of minder dan een pietsie?
- 4 Krijg je van poespas ook veel rompslomp?
- 6 Zijn pas geplukte appels ook kersvers?
- 7 Liggen chimpansees wel eens op apegapen?

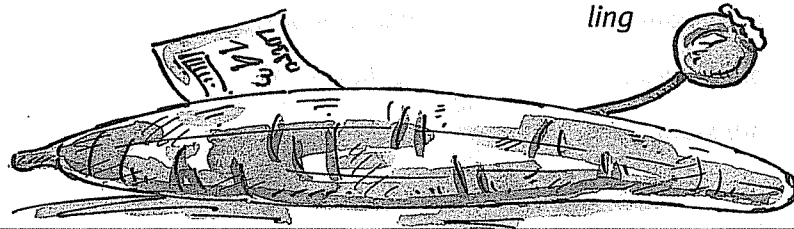
Er zijn ook woorden waar je twee keer dezelfde lettergreep schrijft. Dat zijn heel bekende woorden, die zelfs kleine peuters al kennen: *papa, mama*.
We noemen dat *stapelwoorden*.

1 Welke stapelwoorden zie je hier?

kom ver ber wol pa tam me sam to
kom ver ber ver pa tam de sam to
mer sing ver ver de

ling

komkommer

verversing

tamtam

berber

mededeling

Soms klinken de lettergrepen anders, zoals in *gegeven* en *verversing*.

wolverver

samsam

Soms vind je zelfs vier keer dezelfde lettergreep achter elkaar. Een bekend voorbeeld is: *soldatententententoonstelling*.

papaver

toto

2 Vul een stapelwoord in.

gevangenskelder kerker

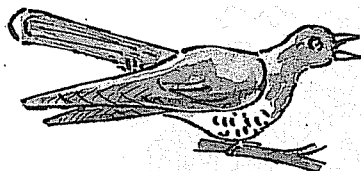
speelgoed aan een touwtje jojo

chocolaatje bonbon

voornaam van Langkous Pipi

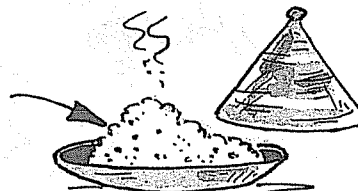
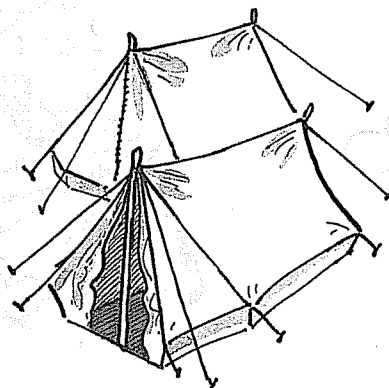

3 Welke stapelwoorden zie je hier getekend?

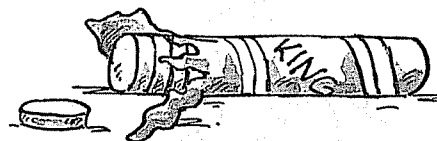

koekoek

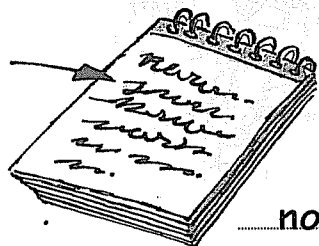
tenten

couscous

pepermunt

notitie

Onze taal is beslist niet arm. Als je een beetje bij de pinken bent, dan vind je veel woorden waar een lichaamsdeel in verstopt zit. En als je hardnekkig blijft zoeken, rol je over de lijfwoorden.

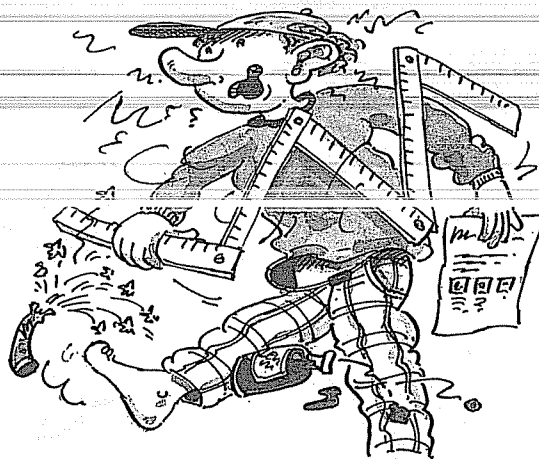
Een kleine *vingerwijzing*.

We noemen het *lijfwoorden*.

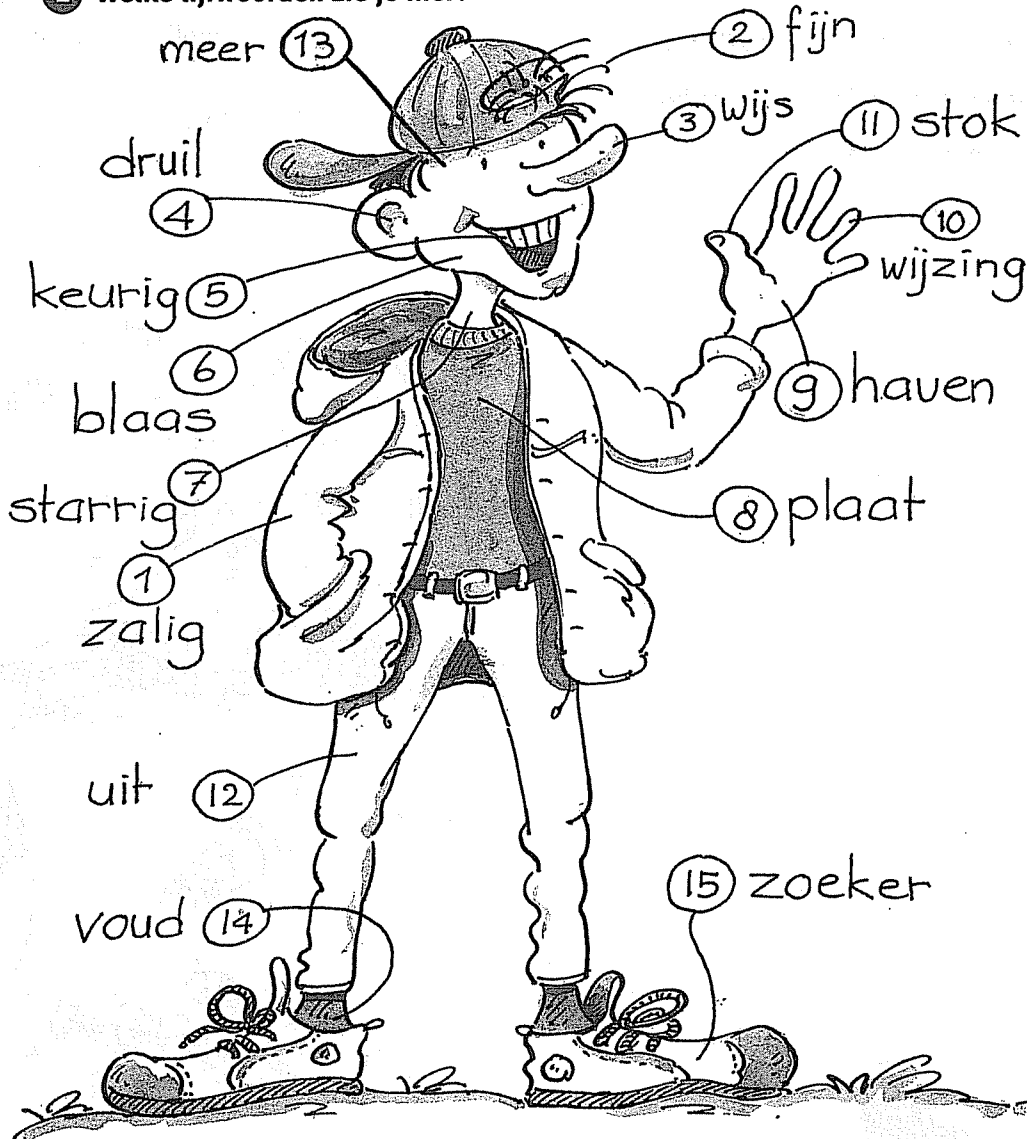

① Welke tien woorden zijn géén lijfwoorden? Kleur die.

armzalig - beenhouwer - billenkoek - blaaskaak - bontmuts -
 borstplaat - brillenglas - broekriem - coltrui - draadnagel -
 druilloor - duimstok - enkelvoud - goudader - haarfijn -
 halsstarrig - handhaven - handleiding - handschoen -
 hardnekkig - hartgrondig - heethoofd - hinkepinken -
 horlogebandje - kieskeurig - kruidnagel - lellebel -
 levertraan - lippendienst - losbol - onderbroek - potlood -
 ruggespraak - schoenveter - stijfkop - trouwring - uitdijen -
 vingerwijzing - voetzoeker - wervelen - wijsneus - zonnebril

2 Welke lijfwoorden zie je hier?

- 1 armzalig
- 2 haarfijn
- 3 wijsneus
- 4 druiloer
- 5 kieskeurig
- 6 blaaskaak
- 7 halsstarrig
- 8 borstplaat
- 9 handhaven
- 10 vingerwijzing
- 11 duimstok
- 12 uitdijen
- 13 meerhoofdig
- 14 enkelvoud
- 15 voetzoeker

Lijfwoorden

3 Sommige lijfwoorden hebben ook een andere betekenis.

Bijvoorbeeld: *Hij kon niet slapen door de pijn aan zijn slapen.*

Probeer zulke zinnen te maken met de volgende woorden:

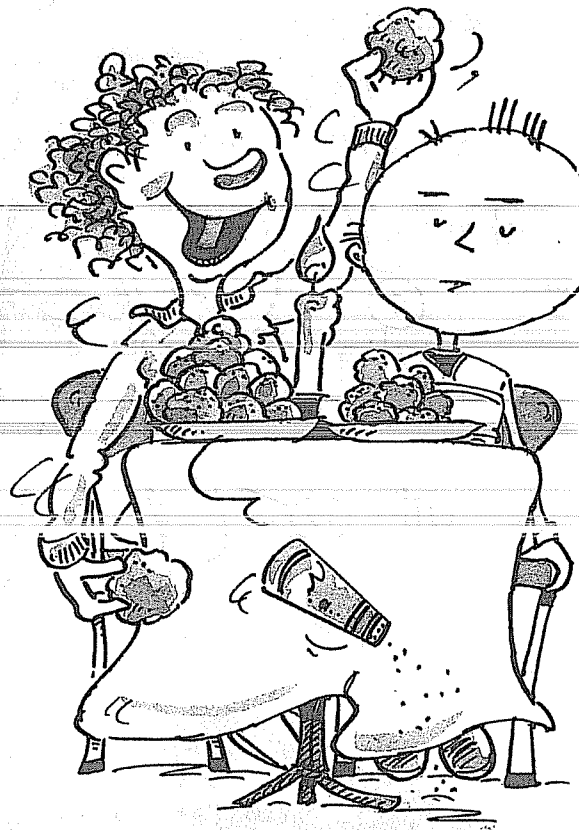
milt - arm - tong - scheen - enkel - hak -

wreef - nagel - hoofd - lies - pink

hardnekkige losbol zoekt halsstarrige stijfkop om samen olieballen te kunnen eten.

Hoofdweg 55, Middelburg

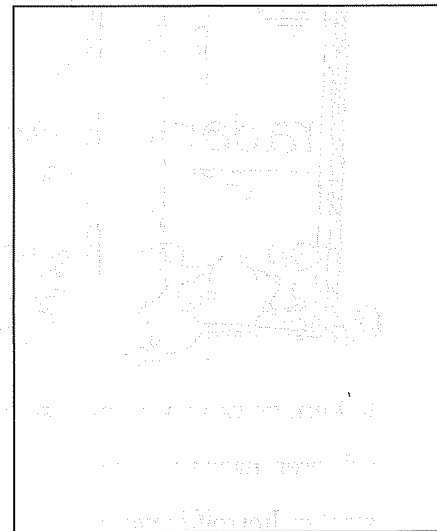
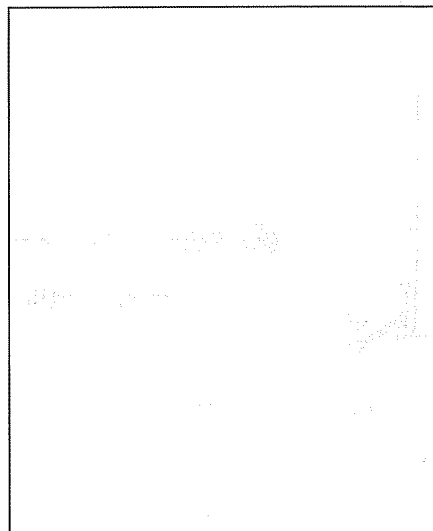
Eigen invulling

4 Welke lijfwoorden passen hier goed? Kijk nog maar even bij 1.

- 1 De **heethoofd** was zijn **voetzoekers** kwijt, maar bleef er **hardnekkig** naar zoeken.
- 2 In de **handleiding** werd **haarfijn** beschreven hoe je een **duimstok** kunt gebruiken.
- 3 Anne is dol op suikerzoete **borstplaat**; Kim houdt meer van rodekool met **kruidnagelen**.
- 4 Achmed heeft een **hartgrondige** hekel aan **levertraan**.
- 5 De recherche had weinig **vingerwijzingen** om de **beenhouwer** te arresteren.
- 6 Mijn oom hield **halsstarrig** vol dat mijn neefje geen **wijsneus** is. Nou, ik weet wel beter!

5 Lijfwoorden kun je ook anders schrijven. Kijk maar. Probeer het zelf ook eens.

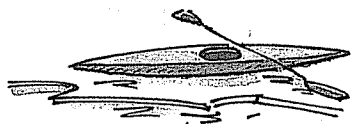

Wat is er voor bijzonders met het rijtje woorden dat hieronder staat? Kijk er even naar. Van voor naar achter, van links naar rechts en vooral van rechts naar links.

radar

kajak

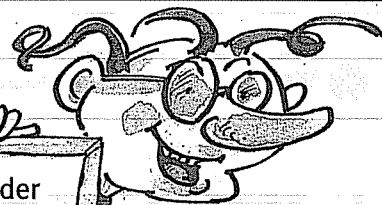
nekken

Het zijn spiegelwoorden.

① Zoek de spiegelwoorden.

kaak	meeneem	redder
tentnet	kerkklok	kwik
neger	pappot	kikker
reder	parterretrap	radar

kaak

meeneem

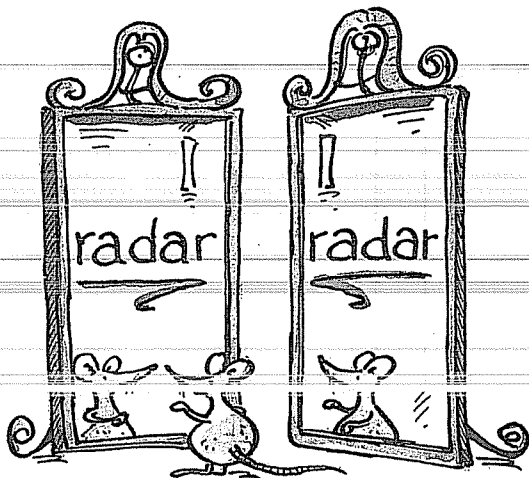
tentnet

parterretrap

reder

redder

radar

Je kunt ze van voren naar achteren en van achteren naar voren lezen en steeds staat er hetzelfde woord.

② Schrijf hieronder spiegelwoorden van drie of vier letters.

Je mag ze natuurlijk ook van achteren naar voren opschrijven.

Bijvoorbeeld:

pap

lol

kook

non

raar

sis

dood

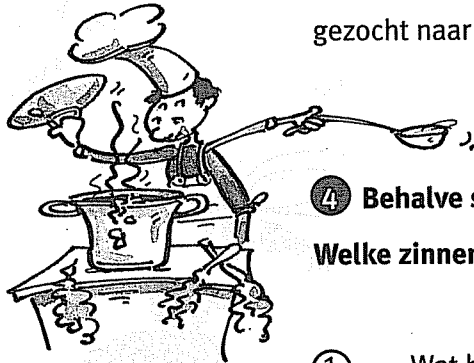
Ada

3 Kleur de spiegelwoorden.

Negen neven nemen renner tot kok

Reinier K. uit Epe is de gelukkigste man ter wereld. De werkeloze wielrenner heeft na drie jaar rondjes rijden om het arbeidsbureau eindelijk een baan gevonden. Hij wordt kok in het befaamde restaurant De Gouden Kip, dat beheerd wordt door negen neven van de familie Koekoek.

Reinier deed ons weten dat hij zeer verrast was toen hij het grote nieuws hoorde. "Ik kan nog geen lepel vasthouden," vertelde hij. "Mijn mam heeft me alleen pap leren koken en sinds mijn vader is weggelopen, heb ik

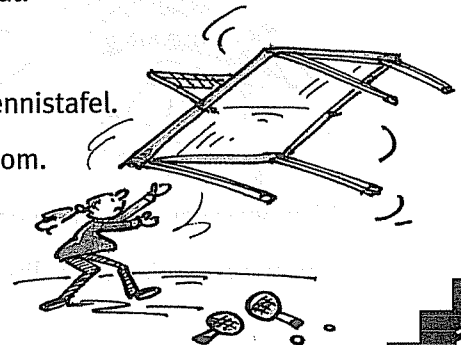

dat niet meer gedaan. Dus ik kan nog groeien in mijn nieuwe baan." De bedrijfsleider van restaurant De Gouden Kip, Otto Koekoek verklaarde tegenover de pers: "De benoeming lijkt misschien op het eerste gezicht wat raar, maar wij hebben vooral gezocht naar iemand die de vaart er goed in kan houden."

4 Behalve spiegelwoorden zijn er ook spiegelzinnen.

Welke zinnen zijn spiegelzinnen? Kleur de nummers ervan.

- ① Wat hij deed, deed me wat.
- ② Anna sust Susanna.
- ③ Ada smeedt met de tafeltennistafel.
- ④ Mooie zeden in Ede zei oom.
- ⑤ Oud duo reed door rood.
- ⑥ Pap kijk mam deed raar.

Toet, broem, tsjoek, miauw, woef, boe,
kukeleku.

Met woorden kun je geluiden nadoen.

Plons, piep, pang en noem maar op.

We noemen dat

klankwoorden

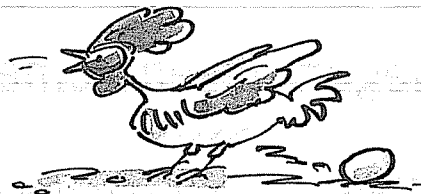

Klankwoorden zijn woorden voor geluiden
van mensen, dieren en dingen.

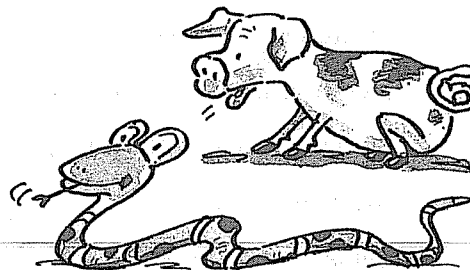
① Schrijf drie klankwoorden op voor de geluiden van dieren:

Bijvoorbeeld:

kukeleku

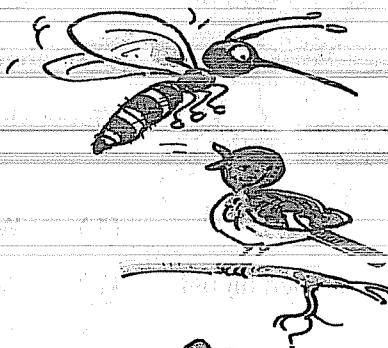

knorknor

ssssssss

zoemzoem

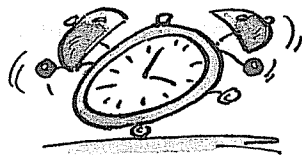

tsjilp tsjilp

kwaak kwaak

2 Zet de klankwoorden in het verhaal.

Opstaan

Bijvoorbeeld:

rommeldebommel, daar rol ik over de grond.

Tring, rinkelt de wekker.

Oef. Met een schok schrik ik wakker. Krijsend krabbel ik weer op en boink, mijn hoofd komt hardhandig in aanraking met de kast.

wham, breng ik het ratelend tikkertje tot zwijgen.

Weer in slaap vallen valt niet mee.

Bimbam, beiert buiten de torenklok.

Koekoek. Binnen slaat de koekoeksklok.

Ik kom kreunend overeind.

Puf puf!

Het bed kraakt van je

krak krak en doet mijn oren tuiten.

Steunend schuifel ik naar de deur en

speelgoedautootje van mijn broertje op de bovenste tree, en rommeldebom, daar daver ik naar beneden.

Wie zei ook alweer dat ochtendstond goud in de mond heeft?

Ik zie sterretjes. Het is dus toch nog gewoon nacht.

Het slot van de douche knerst van je knerpknerp.

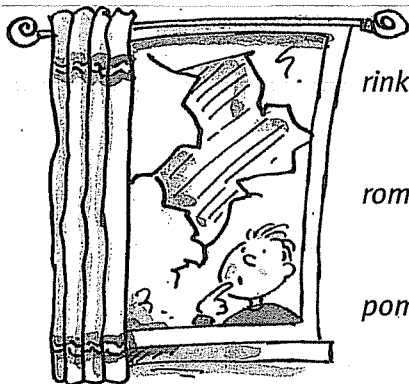
De scharnieren piepen van je pieppiep.

"Ik kom al!" mompel ik en ik strompel naar de trap.

Net te laat zie ik het

Klankwoorden

3 Wanneer kun je deze klankwoorden gebruiken? Bedenk eens een gekke situatie.

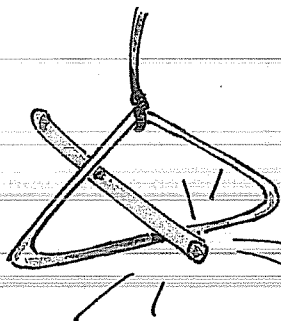
rinkeldekinkel

Eigen invulling

rommeldebommel

pomperdepom

holderdebolder

tingeltangel

knisperknasper

trippetrap

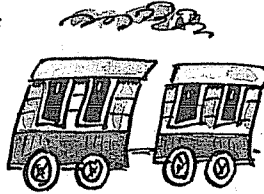
tingeling

slobberdebobber

TSJOEK TSJOEK, TOET TOET, BROEM BROEM,

KRIKKRAK, PIEFPAF, PUFFUF

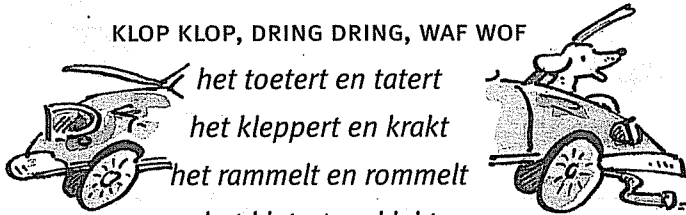
het dendert en davert
het dondert en dreunt
het reutelt en ratelt
het pruttelt en steunt

DINGDONG, BIMBAM, TIKTAK

KLOP KLOP, DRING DRING, WAF WOF

het toetert en tatert
het kleppert en krakt
het rammelt en rommelt
het klatert en klakt

KLIKKLAK, KRIKKRAK, KLITSKLATS

PIEPIEP, BOEMBOEM, RAMRAM

het klingelt en klangelt
het klappert en kletst
het klettert en klatert
het knettert en ketst

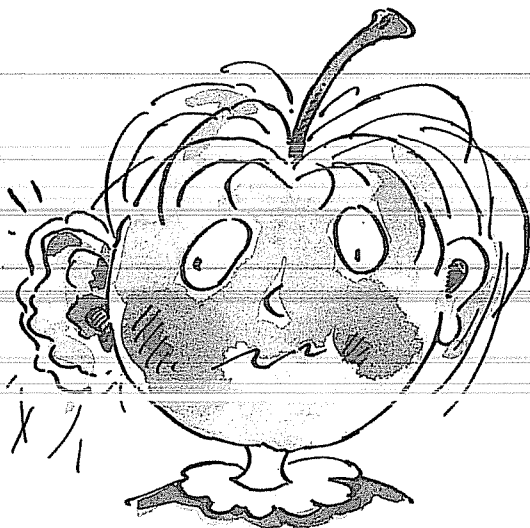

Voor alle geluiden die je steeds hoort
heeft onze taal een luisterrijk woord.

4 Maak nu zelf een klankwoordengedicht.

Eigen invulling

Als een vader zijn oogappel een muilpeer geeft, dan betekent dat gewoon dat hij zijn lievelingsdochter een draai om de oren geeft. Zij had ook een oorvijs kunnen krijgen, maar die is minstens even pijnlijk. Woorden als *muilpeer* en *oorvijs*, waar iets eetbaars in zit, noemen we *etenswoorden*.

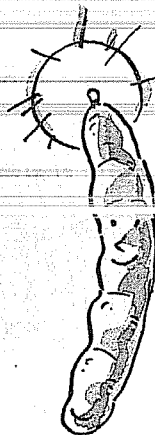
Andere voorbeelden zijn: *kersvers*, *de hamvraag* en *om de haverklap*.

1 Kleur de etenswoorden en laat het vooral niet in de soep lopen.

Een oude **zuurpruim** uit Slagharen,
zat daag'lijks uit het raam te staren.

Als een **heilig boontje** zat zij stil:
dat was voor haar een **peulenschil**.
Zij trouwde met een vent uit Dedemsvaart,
waar zij nu **vruchteloos** het raam uitstaart.
Een **jongste spruit**, daar wacht zij op.
Dit was haar leven in een **hotendop**.

2 Zeg hetzelfde, maar gebruik geen etenswoorden.

Bijvoorbeeld:

- 1 Het paard moest *om de haverklap* gevoerd worden.

iedere keer weer, steeds opnieuw

- 2 Wie gaat er vandaag naar de slager? Dat was de *hamvraag*.

de belangrijkste vraag

- 3 De meester heeft verteld hoe suiker gemaakt wordt, maar *ik snap er geen biet van*.

ik snap er niets van

- 4 Onze groenteboer is *een rare snijboon*.

Hij heeft absoluut *geen kaas* gegeten van boekhouden,

zodat het sterk de vraag is of hij *zijn eigen boontjes wel kan doppen*.

een vreemd persoon

heeft geen verstand van

zijn eigen zaken regelen

- 5 Voor de opening van het kerststalletje, maakte hij een *kersvers* kerstvers.

nieuw, nog maar net klaar

Lange woorden zijn lastig te lezen en te begrijpen. Het is duidelijk als je schrijft:

Mijn vader werkt op een fabriek waar ze auto's maken voor handelaars in boerenkoolplantjes. Dat is langer dan Mijn vader werkt op een boerenkoolplantjeshandelaarsautofabriek. Maar iedereen weet wel waar je het over hebt.

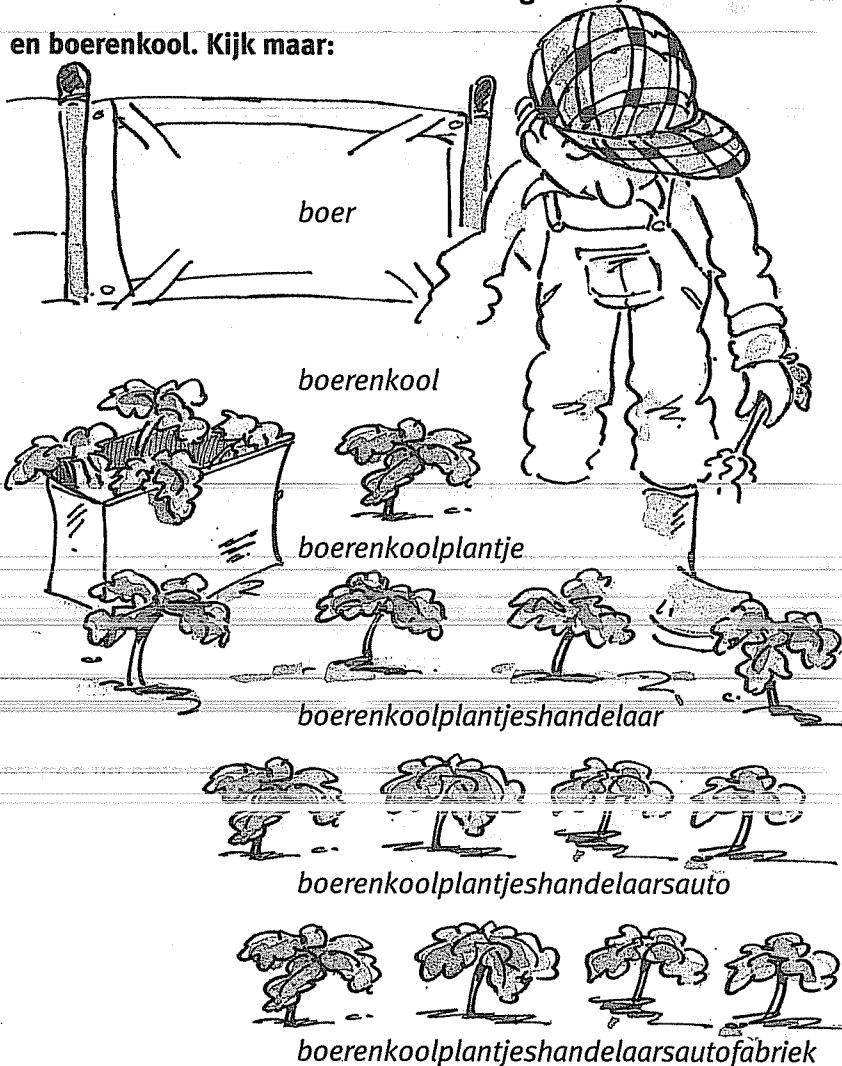
Een woord van meer dan 18 letters noemen we een *langwoord*.

De meeste langwoorden kun je gewoon zelf bedenken. Soms vind je ze in een woordenboek, zoals voetgangersoversteekplaats of afvalverbrandingsinstallatie. Maar zag je ooit een

hottentottententententoonstellingsaffiche?

Het leuke van woorden is dat ze kunnen groeien, net als kinderen en boerenkool. Kijk maar:

1 Maak langwoorden. Bijvoorbeeld:

1 huisvuil

huisvuilverbrandingsoven

2 binnenbrand

binnenbrandblusapparaat

3 aardappel

aardappelschilautomaatreiniger

4 tafeltennis

tafeltennisbatjesverkoper

5 auto

autowielklembevestiger

6 snoep

snoeppapiertjesbedieningsmachine

7 school

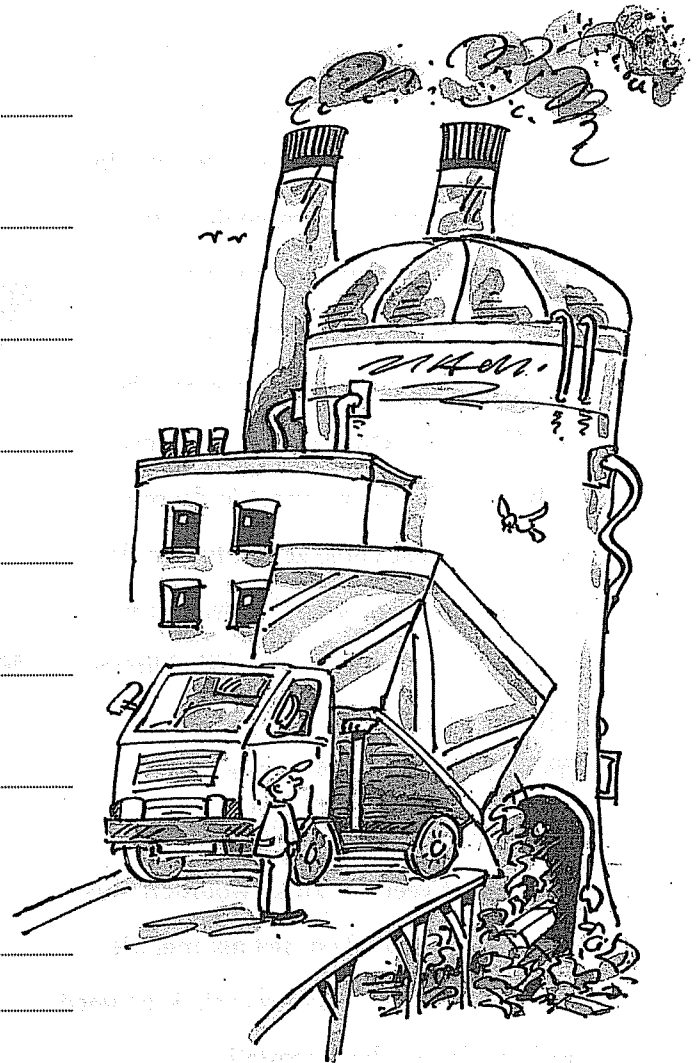
schoolbelonderhoudsmonteur

Bedenk er zelf ook nog een paar.

8 Eigen invulling

9 _____

10 _____

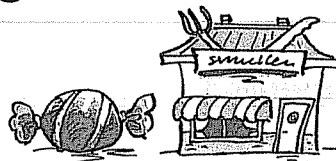
Spelling kan soms behoorlijk lastig zijn.

Als je *maan*, *roos* en *vis* goed spelt, dan voorspelt dat nog niet dat je ook *manes*
schijn, *rozengeur* en *vissenkop* zonder fouten kunt schrijven. Maar spelling kan ook leuk zijn. Neem nu eens het woord *meeet*. Je hoort twee keer achter elkaar een *ee* en je schrijft maar liefst vier keer dezelfde letter. Om het een beetje overzichtelijk te houden, moet je daarom eigenlijk een streepje zetten tussen de twee *ee* s: *mee-eet*. Woorden waarin je twee keer achter elkaar dezelfde klinker schrijft, noemen we

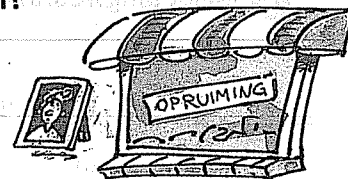
klinkerwoorden

Er zijn niet veel van zulke woorden, dus het is moeilijk zoeken, net als met die speld in een hooiberg, maar als je ze goed spelt, is dat een hele prestatie.

① Welke klinkerwoorden staan hier?

toffeeeethuis

fotoopruiming

encyclopedie

theeencyclopedie

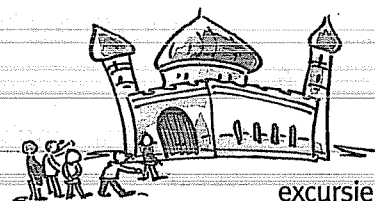

uitbreiding

truiuitbreiding

sleeëenden

excursie

moskeeëexcursie

egoïst

portemonneeegoïst

chocola

chocolaafval

2 Vul een klinkerwoord in. Bijvoorbeeld: *de aanvoer van sla = slaaanvoer.*

- 1 Ongeluk met een auto.
- 2 Eind die op zee leeft.
- 3 Oefening die gehouden wordt in de rimboe.
- 4 Uitje van een stel jongelui.
- 5 De invoer van kiwi's.
- 6 Oorlog tussen shampoofabrikanten.
- 7 Ijs dat gemaakt wordt in een abdij.
- 8 Eiland waar alleen hei groeit.
- 9 Het uurtje waarop de haan kraait.
- 10 Een aap nadoen.

1			a	u	t	o	o	n	g	e	l	u	k	
2							z	e	e	e	e	n	d	
3	r	i	m	b	o	e	o	e	f	e	n	i	n	g
4		j	o	n	g	e	l	u	i	u	i	t	j	e
5			k	i	w	i	i	n	v	o	e	r		
6	s	h	a	m	p	o	o	o	r	l	o	g		
7						a	b	d	i	j	i	s		
8				h	e	i	e	i	l	a	n	d		
9	k	u	k	e	l	e	k	u	u	u	r	t	j	e
10	n	a	a	p	e	n								

Als je in Nederland rondrijdt, kun je veel
leren over je lichaam:

Haren - Hellevoetsluis - Helmond -
Hoofddorp - Middelburg

Dat zijn allemaal plaatsnamen met een
lichaamsdeel.

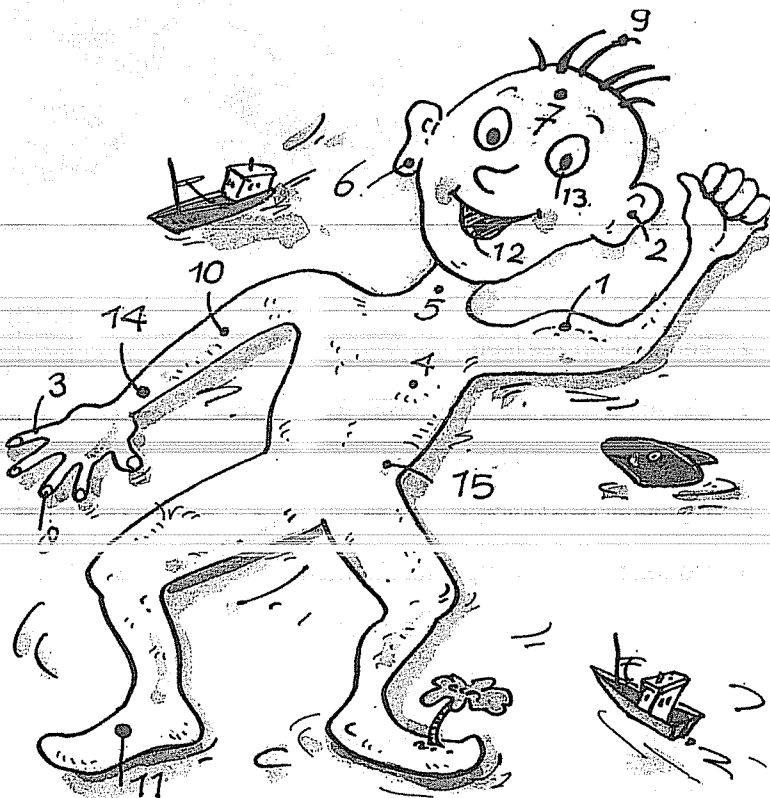
We noemen zulke woorden
lijfplaatswoorden.

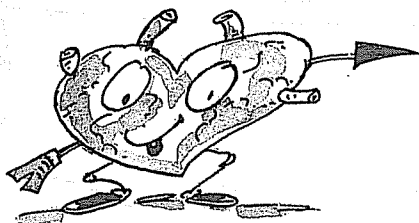
① Schrijf de lijfplaatswoorden naast de kaart van Lijfland.

Kies uit:

Armhoede - Halsteren - Haren - Hartwerd - Hellevoetsluis -
Hoofddorp - Helmond - Lellens - Middelburg - Nagele -
Oordeel - Pinke Gat - Polsbroek - Schiermonnikoog - Spier

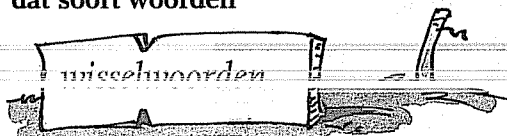
- 1 **Spier**
- 2 **Oordeel**
- 3 **Pinke Gat**
- 4 **Hartwerd**
- 5 **Halsteren**
- 6 **Lellens**
- 7 **Hoofddorp**
- 8 **Nagele**
- 9 **Haren**
- 10 **Armhoede**
- 11 **Hellevoetsluis**
- 12 **Helmond**
- 13 **Schiermonnikoog**
- 14 **Polsbroek**
- 15 **Middelburg**

In het Nederlands kunnen we nieuwe woorden maken door twee bestaande woorden aan elkaar te plakken. Als je *klap* en *band* aan elkaar plakkt, krijg je *klapband*. Probeer maar niet verder te plakken, want met een klapband moet je natuurlijk direct naar de fietsenmaker.

Een woord als klapband, dat uit twee delen bestaat, noemen we ook wel een samengesteld woord.

Nu zijn er ook samengestelde woorden waarvan je de delen kunt omwisselen. Je hebt *zuurkool* naast *koolzuur*. We noemen dat soort woorden

De volgorde van de afzonderlijke woorden is wel heel belangrijk voor de betekenis.

Een *pannenkoek* is aanmerkelijk beter te eten dan een *koekenpan*.

1 Welke woorden zijn wisselwoorden?

torenklok

autosport

waterhoofd

aardbei

appelmoes

leidingwater

trouwring

slagveld

beeldbuis

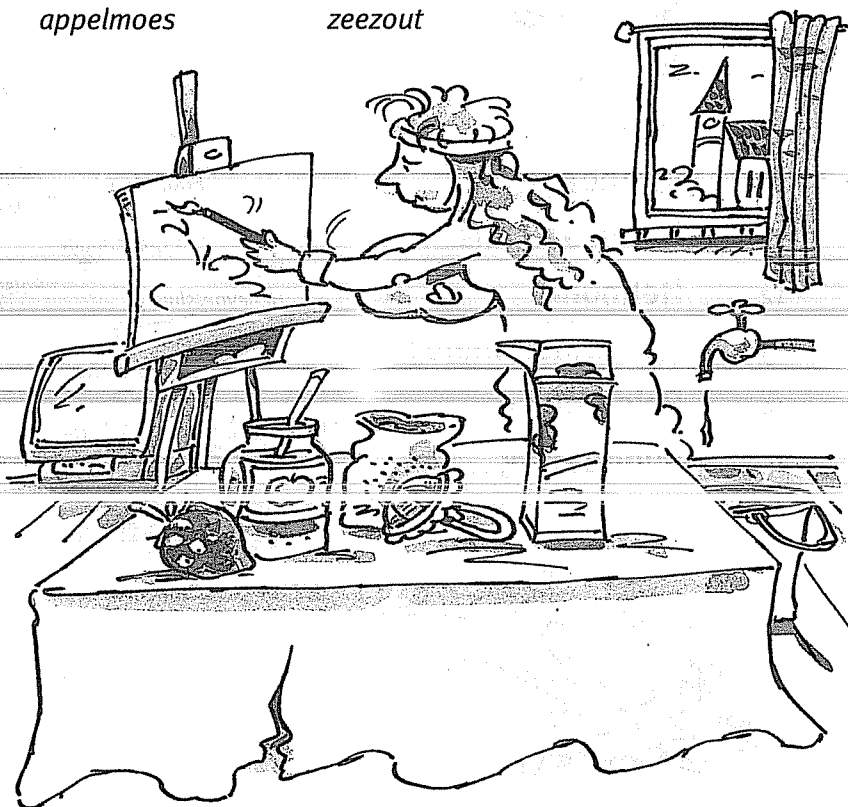
zeezout

koemelk

schilderkunst

haardvuur

orgelconcert

sportauto

beiaard

moesappel

waterleiding

veldslag

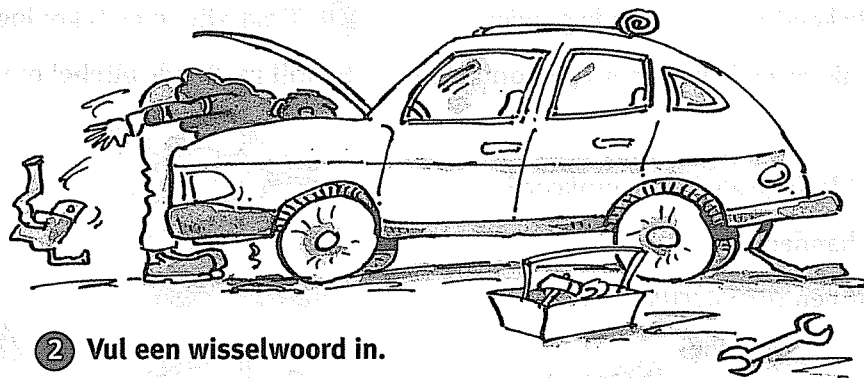
klokkentoren

melkkoe

kunstschilder

vuurhaard

concertorgel

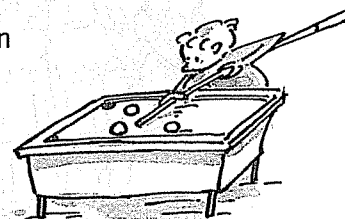
2 Vul een wisselwoord in.

1 Heb je met een pechauto altijd **autopech**?

2 Hoe hoog is de **werkdruk** bij het maken van drukwerk?

3 Wat is het verschil tussen een tafelbiljart en een

biljarttafel?

4 Als waterijs smelt, krijg je **ijswater**.

5 Bij een luchthaven aan zee ruik je de **havenlucht**.

Heel bekend is het volgende grapje:

Wat krijg je als je het woord *lord* omkeert?

Drol.

En wat krijg je als je *drol* omkeert?

Vieze handen!

Lord is een *omkeerwoord*.

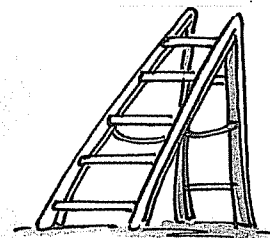
Als je het van achteren naar voren leest,
krijg je een ander woord. Het zijn vooral
korte woorden zoals *man* en *koop*.

① Kleur alleen de tekeningen van de goede omkeerwoorden.

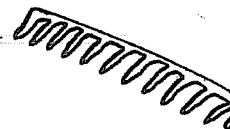
Schrijf ze steeds allebei eronder.

lam - mal

trap - part

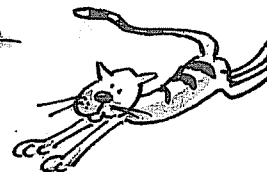
kam - mak

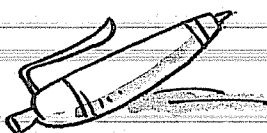
reus

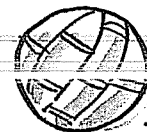
neus

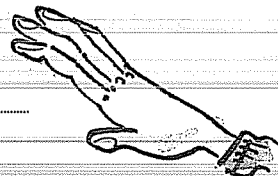
kat - tak

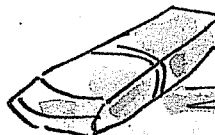
pen - nep

bal

hand

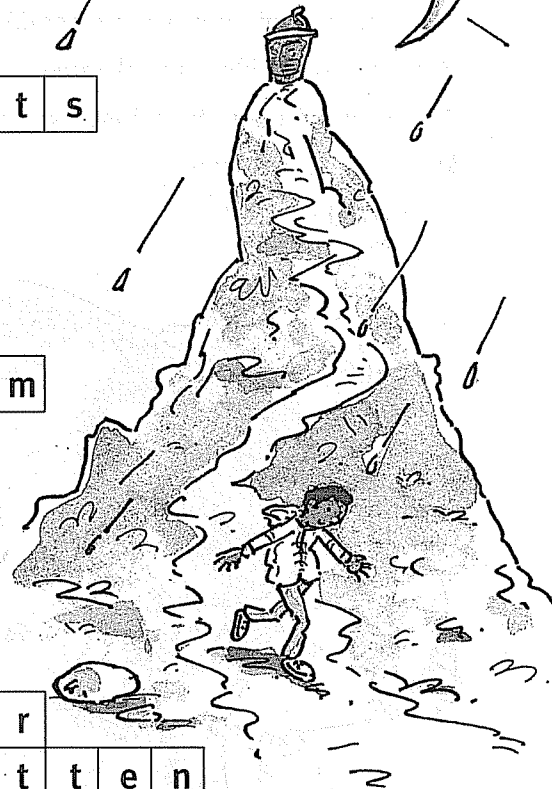
gum - mug

peer - reep

-
- A hand-drawn sketch of a landscape. It features a winding river or path in the foreground, leading towards a series of hills or mountains in the background. The drawing is simple and appears to be a preliminary sketch for a larger work.

t	o	p																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
---	---	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

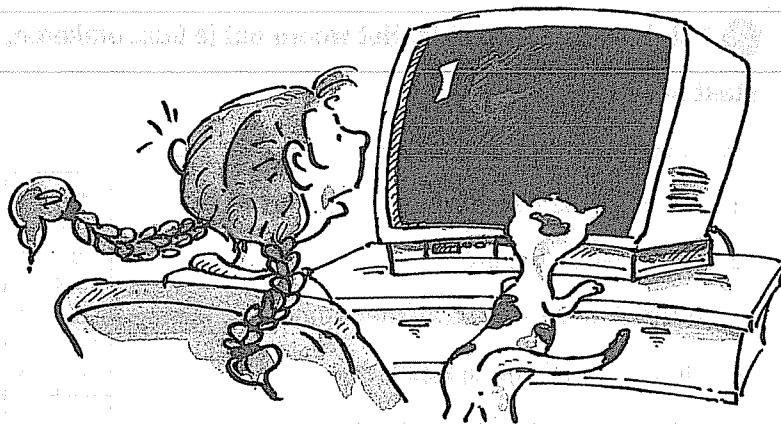

Heb jij wel eens *groen en geel* gezien van
nijd?

Word je ook *rood* als je een *blauwtje* hebt
gelopen?

Je ziet het: er zijn heel wat mogelijkheden
in onze taal om kleur te bekennen.

Alle woorden en uitdrukkingen waar een
kleur in zit noemen we
kleurwoorden.

① Kleur de kleurwoorden.

je kunt staan **blauwbekken** en iemand **bont** en **blauw slaan**

je kunt **zwart geld** witwassen en elke maand weer **rood staan**

je kunt **zwartkijken** en ook met **rode oortjes**

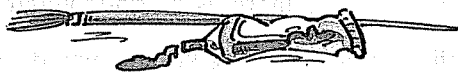
je kunt **ontgroenen** en schilderen met woordjes

je kunt **vergelen**, ja dat kan allemaal

je kunt **vergrijzen**, maar kleurrijk blijft de taal

2 Vul een kleur in, maar maak het niet te bont.

In het grijze verleden leefde er eens een arme kunstschilder. Hij was zeer bedreven in het schilderen van blauwe luchten en omdat hij nogal losjes zijn penseel hanteerde, zat zijn baard altijd onder de verf. Hij werd dan ook door iedereen Blauwbaard genoemd. Het was een zwart gallige en nukkige man, die berucht was om zijn driftbuien.

Als een schilderij ook maar een beetje te blauw werd, liep de schilder al rood aan en smet hij als een razende de potten verf door zijn eenvoudige huisje. Soms bakte hij het zelfs zo bruin,

dat hij ook zijn dochtertje bont en blauw sloeg. Het was dus geen wonder dat het meisje er slecht uitzag. Haar gezicht zag altijd griuw en bleek en daarom werd ze

Sneeuwwitje genoemd.

Het gedrag van haar vader liet Sneeuwwitje blauw blauw. Haar vader verdiende met zijn schilderijen geen rooie cent en daarom aten ze vaak alleen maar droog brood met water en 's winters zaten ze te blauw bekken van de kou.

Op een dag was het weer helemaal mis met Blauwbaard. Hij had een rood gloeiende zon geschilderd die onderging in een hemels blauwe lucht. Opeens slaakte hij een luide kreet. "Waarom ben ik niet kleurenblind?" gilte hij. Het werd hem rood voor ogen en hij begon ongecontroleerd zijn verfvoorraad door de kamer te smijten. Al gauw vertoonden de wanden alle kleuren

Kleurwoorden

van de regenboog.

Juist toen Blauwbaard het schilderij in de open haard wilde werpen, ging bij Sneeuwwitje een lampje branden.

"Stop, vader!" gilte ze.

Blauwbaard hoorde niets en zijn gezicht liep pimpel **paars** aan.

"Mislukt!" snerpte hij met overslaande stem. "Een **zwarte** dag in de geschiedenis van de schilderkunst!"

Vlug sprong Sneeuwwitje overeind en griste het schilderij uit haar vaders handen.

"We moeten dit schilderij verkopen, vader!" zei ze vastberaden.

"Op de **zwarte** markt is dit goud waard. Met het geld dat u ervoor krijgt, kunnen we alle kleuren van de wereld kopen!"

Blauwbaard was misschien een begaafd schilder, maar op het gebied van geldzaken was hij een **groentje**.

"Hoeveel is dit waard, denk je?"

"Ik zorg dat u er duizend florijnen voor krijgt," sprak Sneeuwwitje beslist.

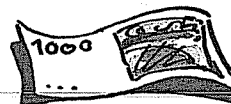
"Dat wil ik **zwart** op **wit**, anders krijg je het schilderij niet mee!"

Dat was natuurlijk zo geregeld en Sneeuwwitje was dolblij toen haar vader het **groene** licht gaf om het schilderij te verkopen.

"Misschien houden we nog geld over om aardappels en **groente** te kopen," zei ze met een blosje op de wangen.

"Ik ben al blij als we niet meer **rood** staan bij de bank," mompelde haar vader lusteloos.

Snel ging Sneeuwwitje op weg. Ze had toevallig in de krant gelezen dat er in een dorpje verderop een zonderling

..... **grijs** aard woonde die schilderijen verzamelde van ondergaande zonnen. Het duurde niet lang of Sneeuwwitje kwam bij het huis van de zonderling. Trillend stond ze op de stoep en drukte met een bibberend vingertje op de bel. In de deuropening verscheen een oude man met slierterige **grijze** haren en een **rode** neus.

"Ik heb een schilderij van een ondergaande zon," zei Sneeuwwitje en hield het schilderij omhoog.

"Dat is een opgaande zon," sprak de grijsaard nors.

"Eh, o eh sorry. Ik houd hem op de kop," zei Sneeuwwitje haastig en draaide het schilderij een halve slag.

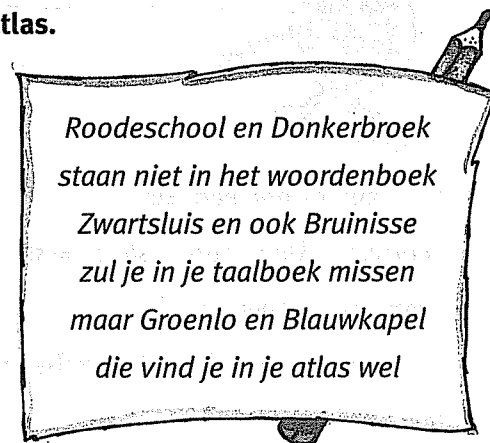
"Nee, maar!" De oude man werd **rood** van opwinding. "Dit is ongekend! Een meesterstuk. Ik bied je tienduizend florijnen. Kom binnen, dan krijg je een glaasje frambozenlimonade."

En zo gebeurde het dat Sneeuwwitje en haar vader van de ene op de andere dag veel geld in handen hadden. Blauwbaard kreeg eindelijk erkenning en schilderde voortaan alleen nog maar ondergaande zonnen in alle kleuren van de regenboog.

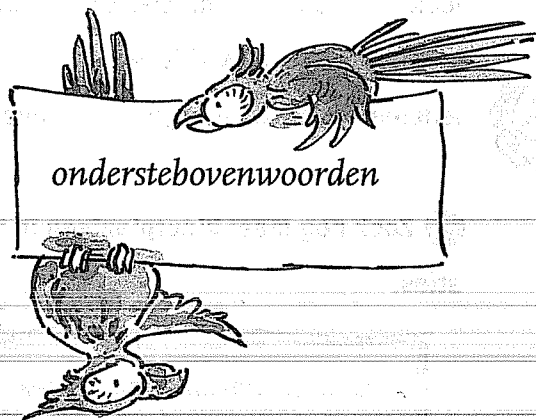
Toen alle **blauwe** plekken van haar gezicht verdwenen waren, bleek Sneeuwwitje eigenlijk een beeldschoon meisje te zijn. Haar vader kocht nieuwe kleren voor haar: een fris jurkje en een leuk **rood** mutsje. En het duurde niet lang of Sneeuwwitje werd door iedereen **Roodkapje** genoemd.

3 Zoek nog meer kleurplaatsen in je atlas.

*Roodeschool en Donkerbroek
staan niet in het woordenboek
Zwartsluis en ook Bruinisse
zul je in je taalboek missen
maar Groenlo en Blauwkapel
die vind je in je atlas wel*

Wat is er voor bijzonder aan het woord *ondersteboven*? Het bestaat uit twee woorden die elkaars tegengestelde zijn: *onderste* en *boven*. We noemen zulke woorden

Hier zijn er nog een paar:

klapzoen = klap - zoen *staren* = sta - ren

boosaardig = boos - aardig

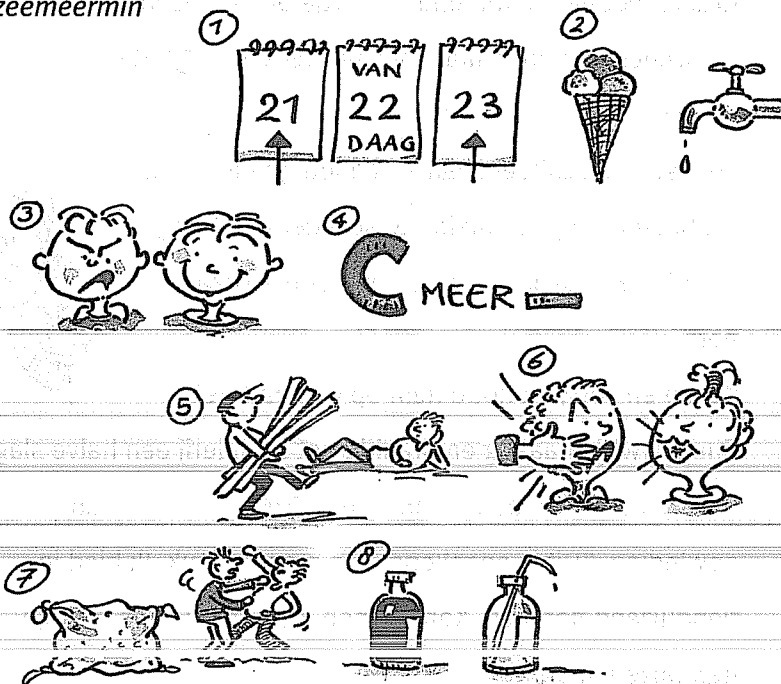
In sommige woorden zitten zelfs twee tegenstellingen:

stopgaren = stop - ga + ga - ren

zeemeermin = zee - meer + meer - min

① Welke onderstebovenwoorden zie je hier? Kies uit:

volledig - *kussengevecht* - *werklui* - *klapzoen* -
achterstevoren - *gistermorgen* - *boosaardig* - *ijswater* -
zeemeermin

1	<u>gistermorgen</u>	5	<u>werklui</u>
2	<u>ijswater</u>	6	<u>klapzoen</u>
3	<u>boosaardig</u>	7	<u>kussengevecht</u>
4	<u>zeemeermin</u>	8	<u>volledig</u>

2 Schrijf de onderstebovenwoorden onder het volgende gedichtje.

Zeemeermin

*In Zeeland dreef een zeemeermin
wat eenzaam in een zwembassin.
Zij zat droefgeestig in een boot
en voelde zich bijzonder bloot.
Zij wou wel graag een broekje aan,
maar had geen been om op te staan.
Ze voelde zich dus zeer onthand
en zwom naar Broek in Waterland.*

Zeeland

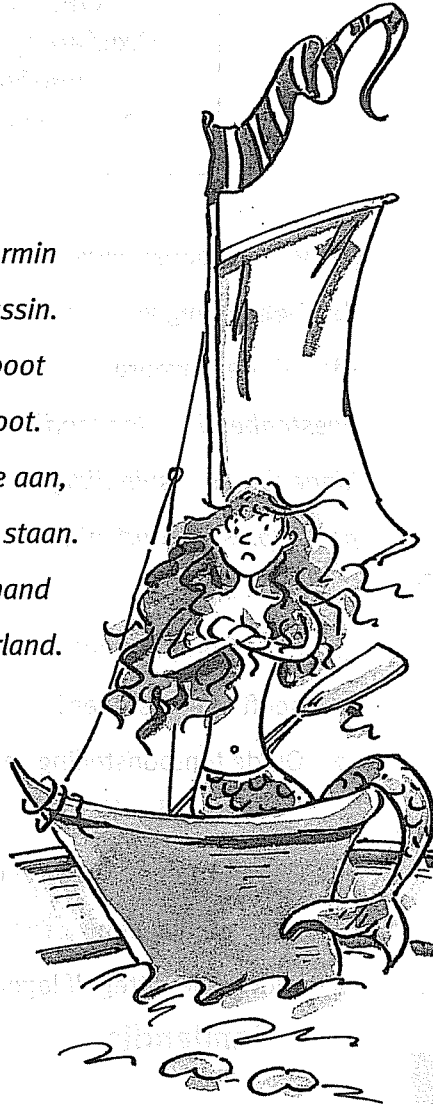
zeemeermin

eenzaam

droefgeestig

bijzonder

Waterland

3 Kleur de onderstebovenwoorden.

werkstaking

fabriekshal

basalt

lafhartig

herder

gemeenschappelijk

leedvermaak

grondlucht

gistermorgen

groentesoep

huishoudtrapje

aankomstvertrek

kaassaus

stormtent

razendsnel

terugweg

stadhuis

stippellijn

stilleven

meesterknecht

staalborstel

luchtschip

elkeen

bitterzoet

prooidier

kunstgebit

autoweg

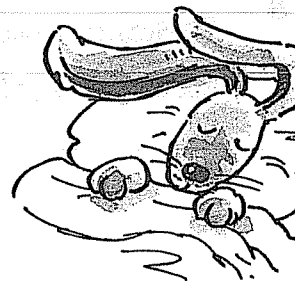
koffiemelk

Veel woorden uit onze taal gaan terug naar de dierenwereld. We maken gebruik van een *ezelsbruggetje* of hebben de *bokkenpruik* op. Meestal worden deze woorden gebruikt voor mensen, maar het zijn *beestenwoorden*

Maar je kunt beestenwoorden natuurlijk ook gebruiken voor dieren. Bijvoorbeeld:
Onze haan voelt zich vandaag kiplekker.
De poes bleef muisstil voor het holletje zitten.

GEZOCHT
 Proefkonijnen voor
 hazenslaapjes
 tel. 037-34294028

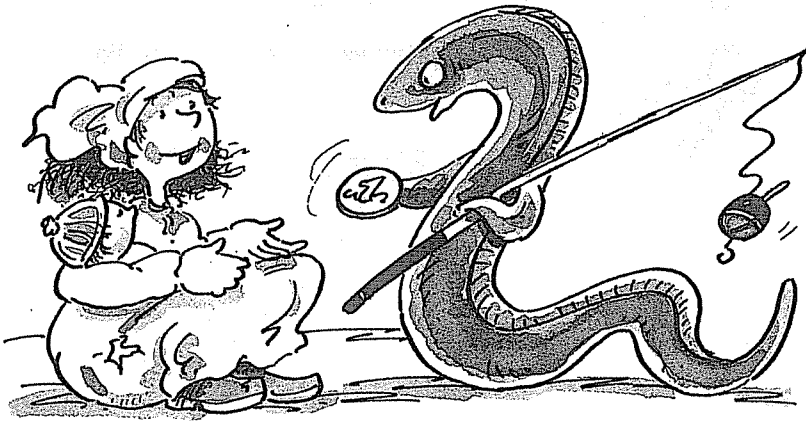

① Vul een beestenwoord in. Werk met een slakkengangetje, dan heb je lang wat aan deze oefening.

Kies uit deze woorden:

beestenbende - *lamlendig* - *poespas* - *zwijnenstal* -
kippenborst - *spinnijdig* - *aalmoes* - *zebrapad* -
poedelprijs - *hondenbaan*

- Hoe lang duurt het voor een lui paard een zebrapad heeft overgestoken?
- Op de tentoonstelling van rashonden heeft Arend de Wolf de poedelprijs gewonnen.
- Geen wonder dat ze die dierentuin gesloten hebben! Het was daar altijd al een beestenbende.
- Tijdens de hittegolf lagen de meeste schapen maar wat lamlendig in de wei.

- 5 Zo'n mager kalkoentje met zo'n kippenborstje,
dat lijkt me niet echt een grandioos kerstdiner.
- 6 Toen de Siamese kat bij de grenscontrole werd ontdekt,
gaf dat heel wat poespas.
- 7 Een tevreden poes hoor je spinnen en een kattenkop is weer
spinnijdig.
- 8 Ik had een hondenbaan, bijna geen brood
op de plank en dat was de reden dat ik die zwijnen stal.
- 9 De paling gaf zijn bedelende moeder een aalmoes.

BEESTENWOORDEN

aalmoes, adderengebroed, apekool,
arendsneus, beresterk, eksterroog,
ezelsbruggetje, ganzenpas, haviksneus,
hazenslaapje, hondentrouw, hondenweer,
kattebelletje, kiplekker, kippenborst,
kippig, koekoeksjong, krokodillentranen,
lamlendig, leeuwenbekje, leeuwenmoed,
mottenballen, muggenzifter, muisstil,
olifantspoten, poedelnaakt,
proefkonijn, rijkeluiskind, sikkepit,
slakkengang, struisvogelpolitiek,
watjekouw, zebrapad, zwanenzang,
zwijnenstal

BEESTENWERKWOORDEN

biggelen, hamsteren, ijsberen, katten,
kraaien, krabben, mollen, poedelen,
rammen, schimmelen, spinnen, tekkelen,
tijgeren, tortelen, wurmen

Beestenwoorden

- ② Schrijf hieronder drie beestenwoorden die je nog niet kent. Zoek de betekenis op in een woordenboek.

- 1 Eigen invulling = _____
2 _____ = _____
3 _____ = _____

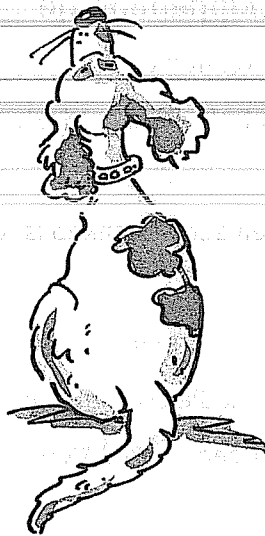
- ③ Maak zelf een verhaaltje over een dier waarin je veel beestenwoorden of beestenwerkwoorden gebruikt.

Eigen invulling

Kies één woord en maak een verhaaltje dat eindigt met de zin:

En sinds die tijd kent onze taal het woord _____

Eigen invulling

Kattebelletje

In Katwijk woont een lapjeskat
die laatst iets heel bijzonders had.

Zij kreeg per post vanuit Cadzand
twee poesjes in een lappenmand.

De eerste was een snoezepoes,
de tweede juist een robbedoes,
een kattenkop, zij leek bedaad,
maar het venijn zat in haar staart.

Ze vitten en ze katten maar
of keken poeslief naar elkaar.
De lapjeskat riep moord en brand,
kwam zelf toen in de lappenmand.

Op een dag sprak zij kordaat:
”’t Is uit met jullie kattenkwaad!

En waarom ik zoiets verbied?
Ik wil gewoon die poespas niet!
Je bewaart het maar voor later,
anders zit ik met de kater.”

Sommige combinaties van medeklinkers komen vaak voor in onze taal, bijvoorbeeld *spr*, *schr*, *str*. Wat niet zo vaak voorkomt, zijn woorden met vier medeklinkers achter elkaar, zoals *sterkst*. Of woorden met drie dezelfde medeklinkers achter elkaar, zoals *Churchilllaan*. Woorden met drie dezelfde medeklinkers achter elkaar, noemen we

① Zoek de medeklinkerwoorden in de speurpuzzel. Schrijf ze hieronder. Ze staan horizontaal en verticaal.

stewardessshawl(4)

jazzzangeres(3)

herfststorm(6)

sherrifffeest(3)

bliksemschicht(4)

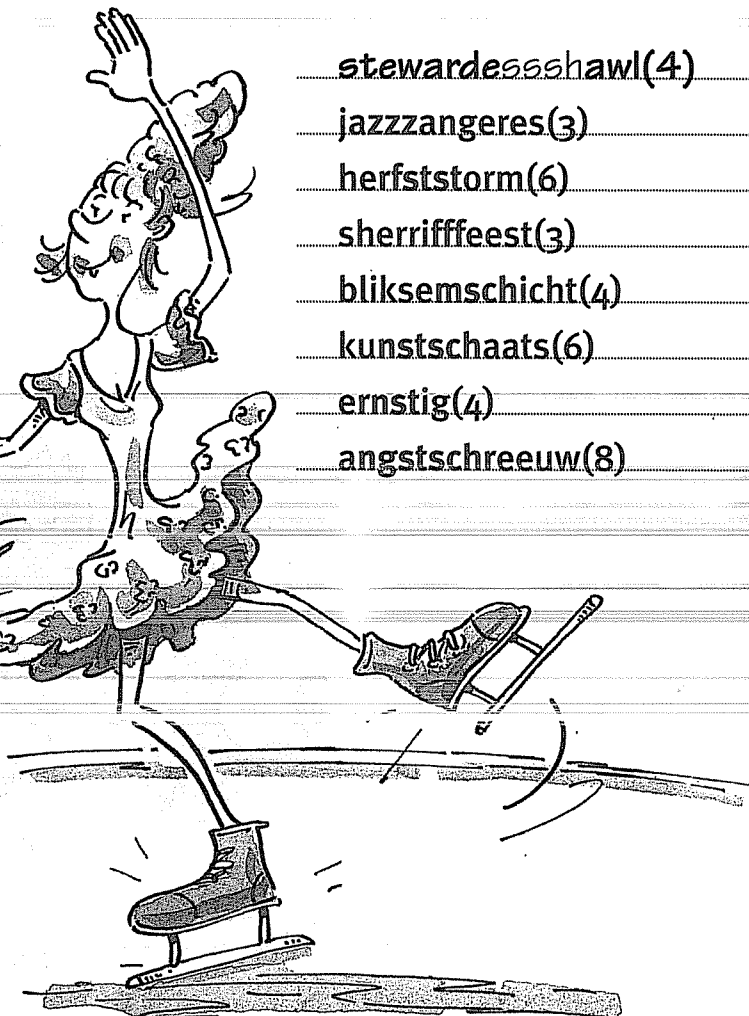
kunstschaats(6)

ernstig(4)

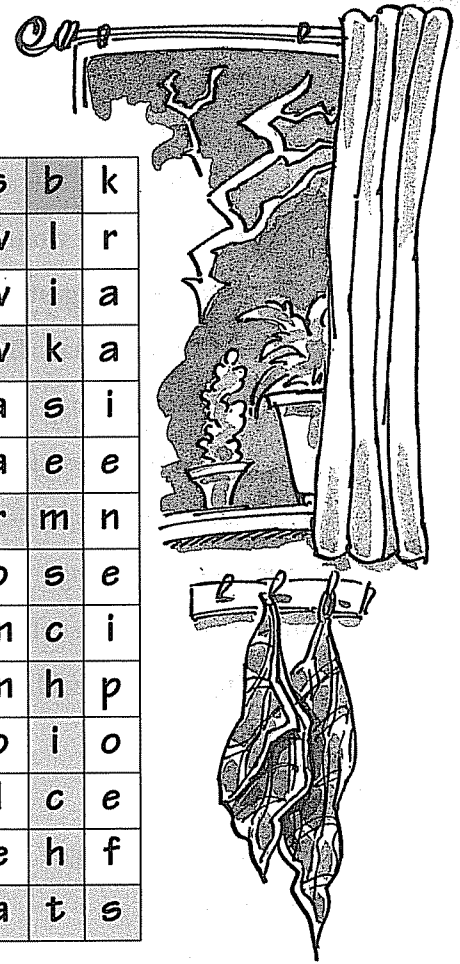
angstschreeuw(8)

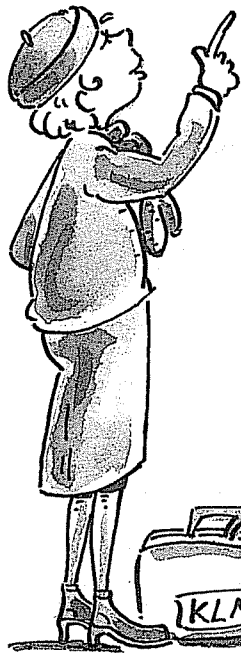
Ook woorden met vier of meer medeklinkers achter elkaar rekenen we tot de medeklinkerwoorden. Er zijn zelfs woorden met wel acht medeklinkers achter elkaar!

Naam

p	r	j	a	z	z	a	n	g	e	r	e	s	b	k
s	t	e	w	a	r	d	e	s	s	s	h	a	w	r
h	r	n	w	a	f	f	e	l	f	f	f	k	w	i
e	a	n	g	s	t	s	c	h	r	e	e	u	w	k
r	a	e	l	l	e	l	e	s	r	r	e	u	a	s
i	g	n	d	d	l	o	f	s	s	n	s	r	a	e
f	s	s	a	h	e	r	f	s	t	s	t	o	r	m
f	t	r	a	p	t	r	e	d	e	t	n	k	o	s
f	v	s	p	i	t	e	n	n	e	i	e	a	m	c
e	e	n	d	d	e	l	w	e	g	g	u	s	m	h
e	s	t	u	u	r	m	a	n	l	a	s	s	o	i
s	t	r	i	k	t	k	o	r	t	e	r	a	l	c
t	h	a	n	d	d	o	e	k	r	e	k	j	e	h
a	r	t	s	k	u	n	s	t	s	c	h	a	a	t

Je hebt misschien wel eens een woordketting gemaakt. Dat gaat heel eenvoudig. Je neemt een samengesteld woord en met het tweede deel van dat woord maak je weer een nieuw samengesteld woord. Zo kun je heel lang doorgaan. Bijvoorbeeld: woordketting - kettingzaag - zaagmachine - machinekamer - kamerjas - jaszak - zaklamp - lampolie - olieprijs - prijsvraag - vraagwoord - woordketting.

Sommige woorden zijn zelf een kleine woordketting, bijvoorbeeld *huiskamerdeur* en *autosportbond*.

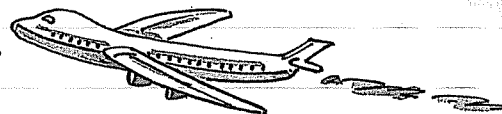
Maar wat zijn:

koptelefoonboek - *opritzege* - *poedermelkkoe*?

Dat zijn *kettingwoorden*.

Dit zijn natuurlijk woorden die niet bestaan, maar je kunt er best een betekenis voor bedenken.

1 Maak kettingwoorden.

Bijvoorbeeld:

oogappelmoes

duizendpoottaardappel

bovendienblad

bromvliegtuig

panfluitketel

buitenlandloper

pepermuntstuk

broodtrommelvlies

feestneushoorn

hoofdlettergreep

grootmoedervlek

jumbojetstream

bladerdeegroller

kerktorenvalk

schoorsteenfabriek

computerschermles

lamplichtpuntje

oogappel

duizendpoot

bovendien

bromvlieg

panfluit

buitenland

pepermunt

broodtrommel

feestneus

hoofdletter

grootmoeder

jumbojet

bladerdeeg

kerktoren

schoorsteen

computerscherm

lamplicht

2 Bedenk een betekenis voor de volgende kettingwoorden. Bijvoorbeeld:

kettingwoordenzaag = zaagje waarmee je kettingwoorden kunt splitsen

probe(e)rin = berin op zicht

plattegrondig = lijkt op een plattegrond

hardhandigheidje = iemand op een pijnlijke manier te slim af zijn

spitsuurwerk = klok die aangeeft hoelang je in de file staat

regentondeuse = tondeuse met waterkoeling

enkelvoudloos = een woord dat alleen in het meervoud voorkomt
(hersen, bijvoorbeeld)

3 Maak een kettingwoord. Bijvoorbeeld:

<u>dinsdagboek</u>	dagboek
<u>zonnebrilslang</u>	brilslang
<u>oliebolhoed</u>	bolhoed
<u>ademnoodlanding</u>	noodlanding
<u>jeukpoederkoffie</u>	poederkoffie
<u>frisdrankmisbruik</u>	drankmisbruik
<u>oertijdmachine</u>	tijdmachine
<u>aardoliedom</u>	oliedom
<u>mespuntenslijper</u>	puntenslijper

De spelling van sommige Nederlandse

woorden is behoorlijk lastig. Neem

bijvoorbeeld eens de volgende zin:

Zij zei: Houd moed!

Die kun je ook schrijven als:

Zei zij: Hout moet?

Zo n zin krijg je natuurlijk nooit bij een

dictee, want dan heb je hem altijd goed.

Er zijn heel wat woorden die hetzelfde

klinken, maar die je verschillend schrijft:

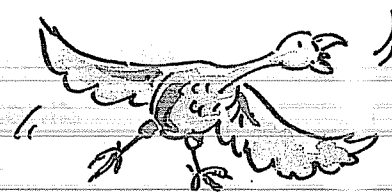
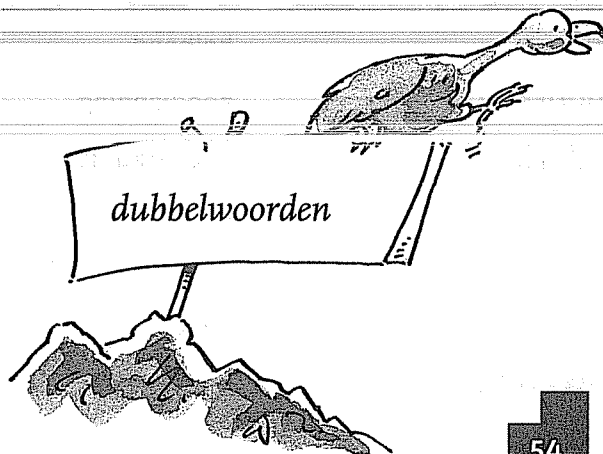
leiden en lijden, mei en mij. Voor n

woord heb je dus een dubbele spelling.

We noemen die woorden

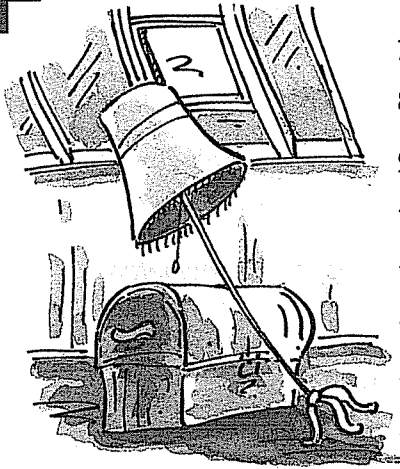
1 Verbeter de spelfouten in de dubbelwoorden.

- 1 Zweed een Deen meer dan een Noor?
- 2 In het moppenboek lach een tientje.
- 3 Wad ligt er tussen Friesland en Terschelling?
- 4 Met volle vaart reet hij in een gat.
- 5 De voorraad kreeft is krab.
- 6 Een oude man een helling laten beklimmen, dat vind ik geen steil!

- 1 Zweet
- 2 lag
- 3 Wat
- 4 reed
- 5 krap
- 6 stijl

- 7 Dode wortels eet ik het liefste rouw.
- 8 Toen ik even niet cake, waren de koekjes weg.
- 9 Die schemerlamp licht al jaren op zolder.
- 10 Bij de frisdrankautomaat drinkt hij altijd voor.
- 11 Mijn vader hout van timmeren.
- 12 Een goede zanger zinkt zelfs onder water.
- 13 Ik betaalde de sigaretten met een shag.
- 14 De twee schimmels waren een paardje.
- 15 Mijn zusje koud diepvriesspinazie altijd extra zorgvuldig.
- 16 Je moed dapperheid niet verwarren met roekeloosheid.
- 17 Wie topt er nu boven op zo'n schitterende berg?
- 18 De rad liep voortdurend rondjes.
- 19 Voor het schip boot de reder maar liefst twee ton.
- 20 Dat lijkt me een goed bot voor een vissersboot.
- 21 Als ik knoei, hangt mijn stropdas een beetje slab.
- 22 Karolientje bont een kleurig lintje in haar haar.
- 23 Als je zo slaapverwekkend tafeltennist, kun je beter een ander bedje nemen.
- 24 Voor mei hoeft je in april niet te komen.

- 7 rauw
- 8 keek
- 9 ligt
- 10 dringt
- 11 houdt
- 12 zingt
- 13 cheque
- 14 paartje
- 15 kauwt
- 16 moet
- 17 tobt
- 18 rat
- 19 bood
- 20 bod
- 21 slap
- 22 bond
- 23 batje
- 24 mij

Sommige plaatsnamen kun je ook op een

andere manier gebruiken. Kijk maar.

Kim moest overgeven, o wat Wassenaar.

De spelling klopt natuurlijk niet, want in gewoon Nederlands zou je het zo moeten schrijven:

Kim moest overgeven, o wat was ze naar.

Plaatsnamen die je ook als gewoon woord kunt gebruiken, noemen we

plaatswoorden.

1 Vul de goede plaatsnamen in:

Barendrecht - Boskoop - Boxmeer - Bruinisse - Deventer - Elspeet -

Hattem - Hindeloopen - Klarenbeek - Kortrijk - Lek - Lopik -

Maasbracht - Monnickendam - Naaldwijk - Nieuwkoop -

Pieterburen - Rotterdam - Sint Nicolaasga - Tiengemeten

1 Wim loopt krom, maar loopt Barendrecht ?

2 Ze hoeft maar even in de zon te liggen en Bruinisse

3 Els werd niet uitgenodigd voor het feestje, maar denk je dat het Elspeet ?

4 Ronald gaf een enorme knal tegen de bal, maar de keeper Hattem.

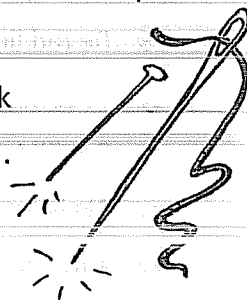
5 Voor een speld ben ik niet bang en denk ook niet dat ik voor een Naaldwijk.

6 De baby speelde op de vloer, want er was geen Boxmeer.

7 Als ik een lekke band heb, Lopik gewoon naar huis

8 Deze stokken zijn even lang, ik heb ze alle Tiengemeten

9 Met nonnen schaken is wel leuk, maar ik heb meer plezier als ik met Monnickendam.

- 10 Heb jij vijftientig euro betaald voor die ene boom? Wedden dat ik voor dat geld een heel Boskoop ?
- 11 Toen ik mijn rubberbootje naar de Maasbracht bleek het Lek te zijn.
- 12 Deventer ging naar Deventer. Om tien uur was de vent er.
- 13 Jan was niet thuis, dus ging ik bij Pieterburen .
- 14 Vind je dat hij slecht damt? Ik denk dat ik nog Rotterdam .
- 15 Wie met geld smijt, is maar Kortrijk .
- 16 Ieder zijn meug: jullie kopen schuttingen, wij Kopenhagen .
- 17 Het water daar is glashelder; wat een Klarenbeek !
- 18 Ik denk dat ik op 5 december naar St. Nicolaasga .
- 19 In het bos zag ik een hert en een Hindeloopen .
- 20 Ik koop nooit tweedehands spul, ik ben beter af als ik het Nieuwkoop .

Plaatswoorden

Met plaatsnamen kun je ook zinnnetjes maken.

Heel Amsterdam Wouw Roosteren.

Oude Zeug Rolde Koe Dood.

Buren Roosteren Grootegast.

2 Bedenk zelf met de plaatsnamen hieronder kleine zinnnetjes.

plaatswerkwoorden

*Dalen - Delft - Dommelen - Eethen - Gieten - Groet - Hamert -
Hapert - Hoeven - Hoorn - Kampen - Leek - Leende - Leiden -
Miste - Opende - Rheden - Rijen - Rijssen - Sloten - Smakt -
Vijlen - Vuren - Wateren - Weert - Wouw - Zetten*

zelfstandige plaatsnaamwoorden

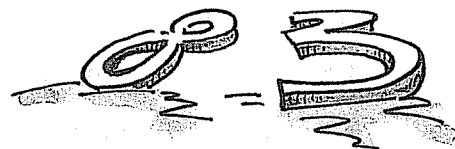
*Anderen - Beilen - Boer - Broek - Buren - Deventer - Dieren -
Dijken - Goedereede - Engelen - Gulpen - Heer - Huizen -
Landgraaf - Lies - Meeuwen - Monster - Nieuweschans - Veulen -
Vijlen - Winkel - Witte Paarden*

plaatsbijwoorden en bijvoeglijke plaatsnaamwoorden

*Achtmaal - Best - Drie - Echt - Gauw - Goor - Heel - Losser - Neer -
Oranje - Voort*

plaatslidwoorden

Een

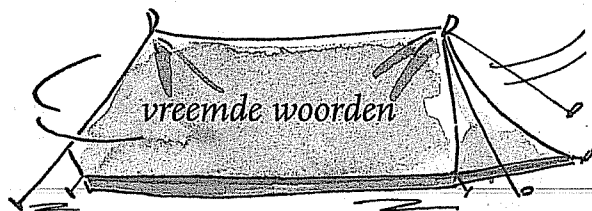

Lies Rijt Echt Een Hondseind.

Eigen invulling

Bij de meeste woorden in onze taal is de betekenis volstrekt duidelijk. Een *deurkruk* is een kruk die aan een deur zit. Een *stormtentententoonstelling* is een tentoonstelling van stormtenten. Heel eenvoudig. Maar er zijn ook heel

in onze taal, woorden waaraan je niet de betekenis kunt aflezen. Bijvoorbeeld:

bakbeest, *bolknak*, *meesmuilen* of *baliekluiver*. Je kent misschien wel de woorden *bak* en *beest*, maar een *bakbeest* is geen dierenkok, maar is een ding dat onhandig groot is. En als je denk dat *meesmuilen* hetzelfde betekent als vogelbekken, dan heb je het mis. Het woord betekent iets spottend zeggen.

① Wat hoort bij elkaar? Geef die woorden dezelfde kleur.

politieagent

dol

karweitje

uitgaan

nietsnut

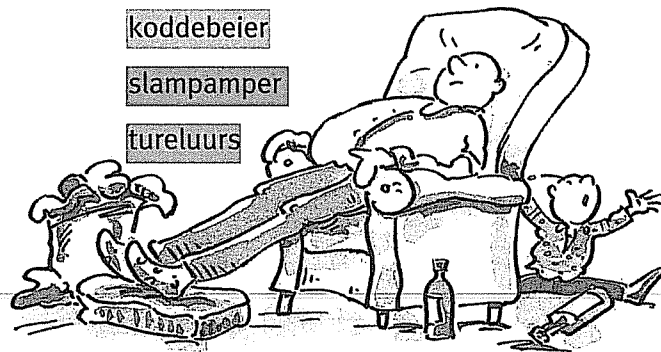
akkefietje

pierewaaien

kodebeier

slampamper

tureluurs

② Nog meer vreemde woorden.

Zet ze op de goede plaats in de puzzel.

flikflooiën - *hittepetit* - *knorrepot* -

liflafje - *pierement*

groot draaiorgel

mopperig iemand

kleine lekkernij

klein, druk persoon

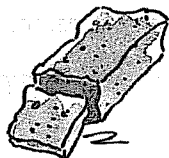
klef, aanhalig doen

	p	i	e	r	e	m	e	n	t	
	k	n	o	r	r	e	p	o	t	
		l	i	f	l	a	f	j	e	
	h	i	t	t	e	p	e	t	i	t
f	l	i	k	f	l	o	o	i	e	n

3 Wat betekent het woord? De vier letters van de goede antwoorden vormen samen een woord.

lariekoek

a Friese kruidkoek

k te hard gebakken koekje

g onzinpraat

d astronautenvoedsel

schimpscheut

l twijgje van een schimp

v pijnlijk gevoel

p mop waar niet om gelachen wordt

o schampere opmerking

wisewasje

b kleine ruitenwisser

e kleinigheidje

u snelwasprogramma op de wasmachine

k wasmiddel dat niet goed schoon wast

scharminkel

d een mager dier

o clown die slecht geschminkt is

e vissersboot die op schar vist

k achterpoot van een varken

Het woord is: goed

4 Er zijn in onze taal ook bepaalde dingen, belevenissen of gevoelens waar we geen woord voor hebben. Hieronder staan wat voorbeelden. Bedenk er zelf een vreemd woord voor.

- 1 huilen zonder tranen
- 2 gevoel dat je hebt als je twee keer achter elkaar tweede wordt
- 3 de vriend van je neef
- 4 de smaak van een groen grassprietje
- 5 jeuk op een plekje waar je niet kunt krabben
- 6 zingen met een schorre stem

1 Eigen invulling

2

3

4

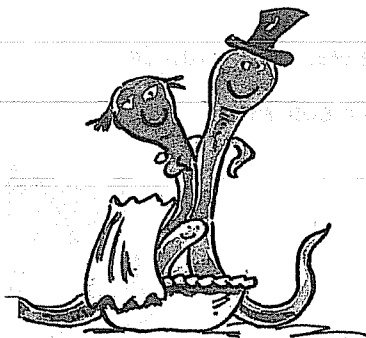
5

6

Veel mensen hebben dierbare herinneringen aan hun geboorteplaats, maar als je in *Leeuwarden* geboren bent, zijn die herinneringen natuurlijk extra dierbaar. *Leeuwarden* is immers een dierenplaatswoord.

Dat is een plaatsnaam waarin de naam van een dier verwerkt is.

Een palingvrouwtje uit *Aalsmeer* die trouwde met een palingheer direct al bij hun eerste kind spraken zij gelijkgezind: "één kind erbij en één aal meer."

① Welke dieren kun je in deze plaatsnamen ontdekken?

Aalten - Baarschot - Dassemus - Duiven - 't Haantje - Haastrecht - Krabbendijke - Muggenbeet - Otterlo - Valkenburg - Visvliet - Vogelenzang - Voskuilen - Zwaanshoek - Zwijndrecht

aal	otter
baars	valk
das/mus	vis
duif	vogel
naan	vos
haas	zwaan
krab	zwijn
mug	

2 Vul een dierenplaatsnaam in. Kies uit:

Aalsmeer - Beverwijk - Dieren - Haringhuizen -
Hazerswoude - Koekange - Oss - Ossendrecht -
Roelofarendsveen - Valkenswaard - Vinkeveen

Berevaar

Een ooievaar uit Vinkeveen
voelde zich eerst zielig en alleen.
Maar zij verbond zich in de echt
met een beer uit Ossendrecht.
Zij reisden af naar 't stadje Dieren
om daar hun huwelijk te vieren.
Ze strandden echter bij Haringhuizen
want de beer kreeg last van luizen.
Een wegpiraat uit Valkenswaard
reed daar over beer z'n staart.
De beer kwam daardoor in een dip
en zo ontstond het eerste onbegrip.

Een therapeut uit Hazerswoude
raadde hun aan wat rust te houden.
Ze reisden door naar Koekange
en daar groeide hun verlangen.
In een strandhotel in 't dorpje Beverwijk
kwam het eerste liefdesblijk:
beer gaf ooievaar een zoen.
Toen hij het nog een keer wou doen
sprak d'ooievaar geheel ontdaan:
"Kom, laten wij gauw verdergaan."
Zo arriveerden ze in Aalsmeer
en daar zoende beertje nog een keer.
En in Roelofarendsveen
streeelde beer voor 't eerst haar been.
Maar op de Grote Markt in Oss
daar rukte ooievaar zich los
en sprak blozend en bedeesd:
"We zijn nu overal geweest,
maar één ding is mij nog ontgaan:
waar komen toch de kindertjes vandaan?"

Hoe ver ben je?

